

BIRUTĖ TRIŠKAITĖ

Keletas naujų duomenų apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą 1723 m.

Skiriama Karaliaučiaus universiteto
Lietuvių kalbos seminaro 300-osioms metinėms

ANOTACIJA. Straipsnyje analizuojamas ir publikuojamas Lenkijoje, Olštyno valstybiniame archyve, saugomas dokumentas, pateikiantis naujų faktų apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro veiklą XVIII a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje. Tai 1723 m. lapkričio 4 d. Teologijos fakulteto studentų vardu Petro Gotlybo Milkus (Peter Gottlieb Mielcke, 1695–1753) rašytas prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų jiems, kaip seminaro lankytojams. Šis archyvinis dokumentas reikšmingas tuo, kad atskleidžia dešimties 1723 m. žiemos semestro seminaro lankytojų pavardes, be to, liudija, kad jo veikla iš tiesų buvo nutrūkusi, o 1723 m. atkurta, taip pat netiesiogiai byloja, kad Milkus jau 1723-iaisiais buvo seminaro docentas.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: XVIII amžius, Prūsijos Lietuva, Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras, Petras Gotlybas Milkus, Adomas Henrikas Pilgrimas, Martynas Šimelpenigis

Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I (Friedrich Wilhelm I, 1688–1740, valdė 1713–1740) valia XVIII a. 2-ojo dešimtmečio pabaigoje Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakultete įkurtas Lietuvių kalbos seminaras (to meto dokumentuose paprastai vadintas lotyniškai *Seminarium Lithuanicum* ‘Lietuvių seminaras’) buvo pirmasis akademinis lietuvių kalbos mokymo centras,

kurio tikslas – rengti teologijos studentus, būsimojus kunigus ir mokytojus, darbui lietuviškose Prūsijos Karalystės parapijose. Daugiau kaip du šimtus dvidešimt metų veikęs seminaras uždarytas Antrojo pasaulinio karo metais (1944). Šios institucijos istoriją pirmasis, remdamasis archyviniais šaltiniais, dar XIX a. pradžioje apžvelgė Karaliaučiaus universiteto teologijos profesorius, lietuvių raštijos veikėjas ir ilgametis šio seminaro vadovas Martynas Liudvikas Rėza (Martin Ludwig Rhesa, 1776–1840, seminarui vadovavo 1810–1840)¹. Kai kurie seminaro istorijos aspektai išryškinti ir aprašyti Christiane's Schiller (1994)² bei Danutos Bogdan (1994)³ straipsniuose, kompleksiskai seminaro veikla nuo pat 1718 m. iki 1883 m. analizuota Liucijos Citavičiūtės monografijoje *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai* (2004)⁴, problemiškam ankstyviausiam seminaro veiklos laikotarpiui (1718–1723) skirtas Onos Aleknavičienės straipsnis (2018)⁵.

Naujų duomenų apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro veiklą XVIII a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje teikia dešimties Teologijos fakulteto studentų prašymas („*Memoriale*“), rašytas 1723 m. lapkričio 4 d. Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų jiems, kaip seminaro lankytojams⁶. Nustatyta, kad prašymas rašytas Petro Gotlybo Milkaus (Peter Gottlieb

¹ [Martin Ludwig Rhesa], *Gefchichte und Verfaßung des litthauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg* [Karaliaučius, 1811]; APO: Kuratorium, 1647/57, p. 53–71; rankraštis publikuotas: Martynas Liudvikas Rėza, *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.

² Christiane Schiller, „Die Litauischen Seminare in Königsberg und Halle. Eine Bilanz“, *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*, 1994, t. 3(2), p. 375–392.

³ Danuta Bogdan, „Das Polnische und das Litauische Seminar an der Königsberger Universität vom 18. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts“, in: *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*, 1994, t. 3(2), p. 393–425.

⁴ Liucija Citavičiūtė, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.

⁵ Ona Aleknavičienė, „Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: 1718–1723 m.“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2018, t. 46, p. 50–65.

⁶ [Peter Gottlieb Mielcke], Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojų vardu rašytas prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų, Karaliaučius, 1723-11-04; APO: Universität, 1646/452, p. 50–54; šio dokumento fragmentai publikuoti: dviejų puslapių faksimilės žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 59; vieno puslapio faksimilę žr. Birutė Triškaitė, „Petro Gotlybo Milkaus prieraišai rankraštiniame žodyne *Clavis Germanico-Lithvana*“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2013, t. 15, p. 74. Viso dokumento faksimilę, perrašą ir vertimą į lietuvių kalbą žr. šio straipsnio pabaigoje.

Mielcke, 1695–1753) ranka⁷. Šis keturių puslapių dokumentas su pridėtu vieno puslapio priedu, iki Antrojo pasaulinio karo buvęs Prūsijos valstybiniame archyve Karaliaučiuje (vok. *Preußisches Staatsarchiv in Königsberg*), šiuo metu saugomas Lenkijoje, Olštyno valstybiniame archyve (lenk. *Archiwum Państwowe w Olsztynie*, toliau – APO), Karaliaučiaus Albrechto universiteto fonde (lenk. *Uniwersytet Albrechta w Królewcu*). Toje pačioje archyvo byloje yra išlikęs ir karaliaus vardu Karaliaučiuje sprendimus priėmusios Prūsijos vyriausybės (vok. *Preußische Regierung*) potvarkis dėl lengvatų suteikimo⁸.

Straipsnyje analizuojamas ir publikuojamas dokumentas Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro istorijai svarbus dėl kelių priežasčių: 1) liudija, kad seminaro veikla iš tiesų buvo nutrūkusi, o 1723 m. atkurta; 2) atskleidžia dešimties 1723 m. žiemos semestro seminaristų pavardes; 3) netiesiogiai byloja, kad Petras Gotlybas Milkus jau 1723-iaisiais buvo seminaro docentas.

LIETUVIŲ KALBOS SEMINARAS 1723 M.: „NEU-ETABLIRTE[S] SEMINARI[UM] LITHVANIC[UM]“

Ligi šiolei nebuvo visiškai aišku, ar XVIII a. 2-ojo dešimtmečio pabaigoje Karaliaučiaus universitete įsteigtas Lietuvių kalbos seminaras veikė be perstojo ištisus ketverius metus iki pat 1723 m. pavasario, kai naujuoju jo vadovu buvo paskirtas vyriausiasis rūmų pamokslininkas, konsistorijos tarėjas ir ketvirtasis ordinarinis teologijos profesorius Johannas Jacobas Quandtas (1686–1772, seminarui vadovavo 1723-04-27–1727-09-04⁹), ar vis dėlto jo veikla kažkuo metu buvo nutrūkusi. Antai Rėza teigė, kad Heinricho Lysijaus (1670–1731) vadovaujamas seminaras veikė vos metus ir savaime sunyko dėl to, kad stigo lietuvių kilmės studentų, o vokiečiams buvo per sunku lietuvių kalbą

⁷ Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 75.

⁸ Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723-12-16; APO: Universität, 1646/452, p. 55–58.

⁹ Quandto vadovavimo seminarui datas žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 206.

išmokti¹⁰. Pritardama Rėzai, tą patį tvirtino ir Bogdan¹¹. Citavičiūtės nuomone, seminaras nuo jo įsteigimo be pertraukos veikė bent du ar tris semestrus, tačiau vėlesnis laikotarpis iki 1723 m. vasaros yra kol kas neaiškus¹². Naujaušias Aleknavičienės tyrimas rodo, kad seminaro idėja buvo iškelta 1718 m., bet realiai jo veikla prasidėjo vėliau – 1719 m. vasaros semestrą. Seminaras veikė bent dvejus metus įžengdamas į trečiuosius, t. y. iki 1921 m. vasaros semestro vidurio ar pabaigos, tad jame mokyta keturis semestrus ir pradėta penktąji. Veikla nutrūko 1721 m., pagrindinė priežastis – karaliaus sprendimai dėl Lysijaus ir Quandto užimamų bažnytinių pareigų persikirstymo¹³.

1723 m. lapkričio 4 d. prašymas tai pat liudija, kad seminaro veikla iš tiesų buvo nutrūkusi ir pagaliau atkurta: seminaristų vardu prašymą rašęs Petras Gotlybas Milkus (apie jį žr. toliau) seminarą vadino „**neu-etablirte[s] || Seminari[um] Lithvanic[um]**“¹⁴, t. y. *naujai įkurtu ar neseniai atidarytu Lietuvių kalbos seminaru*. Rašydamas prašymą Milkus tebestudijavo Teologijos fakultete, kuriame seminaras ir buvo įsteigtas, tad jo žodžiais abejoti tarsi nėra pagrindo. Netiesiogiai Milkus žodžius paremia ir 1723 m. gruodžio 16 d. Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui (jį žr. toliau): atsakydama į veikiausiai universiteto vyresnybės pranešimą, kad lietuviai jau naudojami alumnato ir konvikto lengvatomis, vyriausybė rašė, jog tiems lengvatomis besinaudojantiems lietuviams jos skirtos anksčiau: „*ante fundationem femi=||narij*“ („iki seminaro įkūrimo“)¹⁵. Akivaizdu, kad abiem atvejais omenyje turėtas Lietuvių kalbos seminaro atkūrimas 1723 m.

Šie metai žymėjo kokybiškai naują seminaro veiklos etapą. Pirmiausia minėtina tai, kad tik tada buvo parengtas pirmasis seminaro statutai, kuris reglamentavo šios institucijos darbą. Iš trylikos punktų sudaryto statuto rengėjai buvo du: Quandtas ir teismo bei konsistorijos tarėjas W. H. von Mansbergas, į Karaliaučių Prūsijos karaliaus atsiųstas iš Berlyno, kad padėtų vietiniams

¹⁰ [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 56; Martynas Liudvikas Rėza, *op. cit.*, p. 53, 79.

¹¹ Danuta Bogdan, *op. cit.*, p. 398.

¹² Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 50.

¹³ Ona Aleknavičienė, *op. cit.*, p. 50–65.

¹⁴ Čia ir toliau paryškinta cituojant.

¹⁵ Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723-12-16; APO: Universität, 1646/452, p. 55–58.

vykdyti švietimo reformą¹⁶. Gavęs statuto projektą, Frydrichas Vilhelmas I 1723 m. balandžio 27 d. seminaro vadovu paskyrė Quandtą, o po trijų savaičių, gegužės 20 d.¹⁷, patvirtino ir patį statutą¹⁸ – juo remiantis šios institucijos darbas organizuotas beveik visą šimtmetį (antrasis statutas, parengtas Rėzos, įsigaliojo 1827 m. sausio 16 d.¹⁹). Tikriausiai dėl šios priežasties Lietuvių kalbos seminaro šimtmečio jubiliejus minėtas tik 1823 m. – seminaro gyvavimo metus tuometis vadovas Rėza skaičiavo nuo 1723-ųjų.

Atkurtojo seminaro efektyvesnei veiklai svarbi ir aplinkybė, kad, kitaip nei ankstesnis jo vadovas Lysius, Quandtas mokėjo lietuvių kalbą – tai liudija 1764 m. birželio 30 d. jo laiškas Prūsijos karaliui Frydrichui II (Friedrich II, 1712–1786, valdė 1740–1786)²⁰, tiesa, 1723-iaisiais jis šios kalbos veikiausiai dar tik mokėsi. Tai atskleidžia atsakingą požiūrį į jam patikėtą darbą – lietuvių kalbą seminaro vadovui mokėti buvo svarbu norint deramai įvertinti seminaristų pasiektus rezultatus. Primintina ir tai, kad kaip religinės literatūros lietuvių kalba leidimo organizatorius, Quandtas į šių raštų rengimą siekė įtraukti ir gambiausius seminaristus, o jo vadovaujamas seminaras išugdė ne vieną lietuvių raštijos darbuotoją (iš prašymą pasirašiusių seminaristų minėtinas bent vienas, žr. toliau).

Kada tiksliai 1723 m. atkurtame seminare prasidėjo mokymo procesas, prašyme tiesiogiai nenurodyta. Vis dėlto tikėtina, kad 1723 m. pavasarį vadovu paskirtas Quandtas iš pradžių tik rūpinosi seminaro veiklos atgaivinimu. Parengus statutą, toliau turėjo eiti lietuvių kalbos docento paieškos ir lan-

¹⁶ Plačiau apie Frydricho Vilhelmo I pradėtą švietimo reformą žr. Adolf Keil, „Das Volksschulwesen im Königreich Preussen und Herzogthum Litthauen unter Friedrich Wilhelm I.“, in: *Altpreussische Monatsschrift*, 1886, t. 23, p. 93–137; apie Mansbergą – Adolf Keil, *op. cit.*, p. 123–126.

¹⁷ Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 52. Rėza ir Bogdan nurodė kitą datą – 1723 m. balandžio 27 d., žr. [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 60; Danuta Bogdan, *op. cit.*, 399.

¹⁸ [Johann Jacob Quandt, W. H. von Mansberg], Pirmasis Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro statutas, in: *Gefchichte und Verfaßung des litthauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg*, [Karaliaučius, 1723]; APO: Kuratorium, 1647/57, p. 57–60; statuto vertimą į lietuvių kalbą žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 52–54.

¹⁹ Antrojo statuto vertimą žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 143–145.

²⁰ J[ohann] J[acob] Quandt, Laiškas Prūsijos karaliui Frydrichui II dėl Johanno Pauliaus Petscho lietuvių kalbos kompetencijos, Karaliaučius, 1764-06-30; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 2, l. 134r–135r; faksimilė, perrašas ir vertimas publikuota: Birutė Triškaitė, Žavinta Sidabraitė, „Johannas Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2016, t. 18, p. 70–75.

kytojų pritraukimas. Tad manytina, kad 1723 m. vasaros semestrą seminare mokymas dar nevyko, o teologijos studentams, norintiems išmokti lietuvių kalbos ir po studijų tarnauti Prūsijos Lietuvoje, duris atkurtasis seminaras atvėrė tik 1723 m. žiemos semestrą, prasidėjusį spalio mėnesį ir trukusį maždaug iki kitų metų Velykų.

1723 M. ŽIEMOS SEMESTRO LIETUVIŲ KALBOS SEMINARO LANKYTOJAI

Kas buvo pirmieji 1723 m. atkurtojo Lietuvių kalbos seminaro lankytojai? Tų metų lapkričio 4 d. prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I atskleidžia dešimties 1723 m. žiemos semestro seminaristų pavardes. Prašymą pasirašė šie Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakulteto studentai (jie vardijami ta tvarka, kuria surašyti prašyme, trys pavardės įrašytos prašymą parengusio Milkaus ranka, apie jį žr. toliau):

1. **Georgas Ernstas Klemmas** (Georg Ernst Klemm, 1701–1774): „*Georgius Ernestus Klemm Tils. Prus.*“²¹ („Georgas Ernstas Klemmas, Tilžės prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Klemmo). Į Karaliaučiaus universitetą jis imatrikuluotas 1719 m. balandžio 15 d.: „[1719] 15. [Aprilis.] Klemm Geo. Ernest., Tilsa-Pruss. [...] ex schola Tilsensi, stip.“²². 1723-iaisiais jam buvo dvidešimt dveji. Iki šiolei kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas. 1736 m. rugsėjo 10 d. ordinuotas (išventintas) vokiečių diakonu ir lietuvių kunigu Labguvoje (vok. *Labiau*), 1741 m. perkeltas į Viliūnus (vok. *Willuhnen*), kur tarnavo iki mirties – 1774 m. sausio 27 d.²³

²¹ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

²² [Georg Erler], *Die Matrikel und die Promotionsverzeichnisse der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, t. 2: *Die Immatrikulationen von 1657–1829*. Herausgegeben von Georg Erler, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1911–1912, p. 302.

²³ [Johann Jacob Quandt, *Preußische Presbyterologie*, t. 1–5, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 91r; [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Königlich Preussischen Oberhofpredigers und Confistorialraths, kurꝑgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den Lutherischen Kirchen in Ostpreußen gestandenen Predigern*. Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Benefeldt, Pfarrer in Arnau, Königsberg: bey Gottlieb Lebrecht Hartung, 1777, p. 52, 134; Friedwald Moeller, *Altpreussisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945*, t. 1: *Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen*, Hamburg: Selbstverlag

2. **Adomas Henrikas Pilgrimas** (Adam Heinrich Pilgrim, 1702–1757): „*Adam Henricus Pilgrim Raut: Borusf*:“²⁴ („Adomas Henrikas Pilgrimas, Rautenburkio prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Pilgrimo). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1718 m. balandžio 4 d.: „[1718] 4. [Aprilis.] Pilgrim Adam., Rautenb[urg].“²⁵. 1723-aisiais jam buvo dvidešimt vieneri. Manoma, kad seminarą lankė ir anksčiau²⁶. Baigęs studijas, paskirtas Tilžės (vok. *Tilsit*) lietuvių bažnyčios precentoriumi, 1727 m. vasario 24 d. Karaliaučiaus Pilies bažnyčioje išventintas Įsruties (vok. *Insterburg*) vokiečių diakono adjunktu, nuo 1731 m. iki mirties buvo tenykštis vokiečių diakonas ir lietuvių kunigas²⁷ (beje, Įsrutyje iki 1737 m. kunigavo Jonas Berentas [Johann Behrendt, 1667–1737]). Lietuviškų raštų rengėjas (žr. toliau).

3. **Gottfriedas Schumacheris** (Gottfried Schumacher, 1704–1786): „*Gottfried Schumacher Pillupoeh: Prusf*:“²⁸ („Gottfriedas Schumacheris, Pillupėnų prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Schumacherio). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1722 m. birželio 18 d.: „[1722] 18. [Junii.] Schumacher Gothofr., Pillupoehnen. Boruss., iur.“²⁹. 1723-iaisiais jis buvo devyniolikos metų. Manoma, kad seminarą lankė iki 1729 m.³⁰. Baigęs studijas, 1729 m. paskirtas į Muldžius (vok. *Muldzen*) kunigo Friedricho Steino adjunktu, o nuo 1737 m. iki mirties buvo šios parapijos kunigas³¹.

4. **Martynas Šimelpenigis** (Martin Schimmelpfennig, 1706–1778): „*Mar-*

des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V., 1968, p. 80, 151; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 3: Haack-Kytlickowski. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2013, p. 948.

²⁴ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

²⁵ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 301.

²⁶ Žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 345, Nr. 321.

²⁷ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 4r–4v; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 85; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 57; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 5: *Obereigner bis Rzdutki*, 2014, p. 1360.

²⁸ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

²⁹ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 313.

³⁰ Žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 350, Nr. 422.

³¹ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 26v; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 101; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 99; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1660.

*tinus SchiŹelpfennig Pikt: Prufs:*³² („Martynas Šimelpenigis, Piktupėnų prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Šimelpenigio). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. rugsėjo 9 d.: „[1723] 9. [Septembris.] Schimmelpfenning Martin., Pictupenen. Boruss., iur.“³³. Jau būta duomenų, kad seminarą lankė kaip tik apie 1723-iusius³⁴. Tuomet jis buvo tik septyniolikos metų, tai bene jauniausias tuomečio seminaro lankytojas. 1734 m. įstojo į Halės universitetą ir šešerius metus buvo tenykščio Lietuvių kalbos seminaro docentas (žr. toliau). Sugrįžęs į Karaliaučių, 1740 m. birželio 7 d. ordinuotas Kintų (vok. *Kinten*) kunigu, o nuo 1758-ųjų iki mirties – 1778 m. spalio 17 d. – buvo Priekulės (vok. *Prökuls*) kunigas³⁵.

5. **Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis** (Ernst Gottfried Schimmelpfennig, 1704–1768), aukščiau minėtojo Martyno Šimelpenigio brolis: „*Erneftus Godofredus SchiŹelpfennig Pikt: Pruf:*“³⁶ („Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis, Piktupėnų prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Šimelpenigio). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. birželio 9 d.: „[1723] 9. [Junii.] Schimmelpfenning Ernest. Godofr., Puckupena-Boruss. [sic!], iur.“³⁷. 1723-iaisiais jis buvo devyniolikos metų. Ligi šiol kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas, regis, nebuvo žinomas³⁸. 1731 m. balandžio 20 d. ordinuotas kunigu ir paskirtas į Ragainę (vok. *Ragnit*), kur kunigavo iki mirties – 1768 m. balandžio 29 d.³⁹

6. **Heinrichas Grabau** (Heinrich Grabau, ~1705/1707–po 1723): „*Henricus Grabau. Insterb: Borus:*“⁴⁰ („Henrichas Grabau, Įsruties prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Grabau). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. spalio 16 d.: „[1723] 16. [Octobris.] Grabovius Hnr., Instera Pruss., stip.

³² [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

³³ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 318.

³⁴ Žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 349, Nr. 390.

³⁵ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 108r, 109r; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 161, 163; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 64, 116; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1586.

³⁶ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

³⁷ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 317.

³⁸ Plg. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 349, Nr. 388.

³⁹ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 81r; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 127; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 117; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1586 (Arnoldtas netiksliai jį vadino „Ernst Friedrich“, taip pat ir Moelleris).

⁴⁰ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

manu.⁴¹ 1723-iaisiais jis galėjo būti šešiolikos–aštuoniolikos metų. Anksčiau kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas.

7. **Jacobas Friedrichas Naugardtas** (Jacob Friedrich Naugardt, 1694–1751): „*Jacob Friederich Naugardt. Tilf: Prusf[us]*“⁴² („Jacobas Friedrichas Naugardtas, Tilžės prūsas“, veikiausiai įrašyta laiška rašiusio Milkaus). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1712 m. spalio 11 d.: „[1712] 11. [Octobris.] Naugadt [sic!] Jac. Frdr., Tilsen. Pruss., stip.“⁴³. 1723-iaisiais jam jau buvo sukakę dvidešimt devyneri, tai vyriausias to meto seminaristas. Anksčiau kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas. Po studijų kurį laiką dirbo rektoriumi Gumbinėje (vok. *Gumbinnen*), kunigu ordinuotas 1737 m. vasario 25 d. ir iki mirties – 1751 m. sausio 31 d. – kunigavo Širvintoje (vok. *Schirwindt*)⁴⁴.

8. **Frydrichas Volfas Naunynas** (Friedrich Wolf Naunyn / Naunien, ~1705/1707–po 1723): „*Fridericus Wolff Naunyn Rag: Prusf[us]*“⁴⁵ („Frydrichas Volfas Naunynas, Ragainės prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Frydricho Volfo Naunyno). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. rugsėjo 23 d.: „[1723] 23. [Septembris.] Naunyn Frdr. Wolf, Ragniten. Boruss.“⁴⁶. 1723-iaisiais jis galėjo būti šešiolikos–aštuoniolikos metų. Anksčiau kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas.

9. **Jobas Naunynas** (Hiob Naunyn / Naunien, ~1705/1707–po 1723): „*Hiob Naunyn. Ragn. Prusf[us]*“⁴⁷ („Hiobas Naunynas, Ragainės prūsas“, veikiausiai įrašyta Milkaus). Kaip ir aukščiau pasirašęs jo brolis Frydrichas Volfas, į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas tą pačią dieną – 1723 m. rugsėjo 23 d.: „[1723] 23. [Septembris.] Naunyn Hiob., Ragniten. Boruss.“⁴⁸. Prie abiejų brolių pavardžių pažymėta: „fratres, stip. manu“⁴⁹. 1723-iaisiais jis galėjo

⁴¹ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 319.

⁴² [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

⁴³ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 275.

⁴⁴ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 88r; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 131; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 134; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 4: *Laasch bis Nutzelius*, 2013, p. 1251.

⁴⁵ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

⁴⁶ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 318.

⁴⁷ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

⁴⁸ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 318.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 318.

būti šešiolikos–aštuoniolikos metų. Anksčiau kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas.

10. **Ambrosius Abrahamowski's** (~1704/1706–po 1723): „*Ambrosi[us] Abrahamowski. Goldapp. Pruff.*“⁵⁰ („Ambrosius Abrahamowski's, Geldapės prūsas“, veikiausiai įrašyta Milkus). Šį asmenį sudėtinga identifikuoti. Karaliaučiaus universitete XVIII a. antrąjį dešimtmetį testudijavo tik geldapiškis Christianas Abrammowski's, imatrikuluotas 1722 m. liepos 27 d.: „[1722] 27. [Julii.] Abrammowski Christ., Goldappen. Boruss.“⁵¹ Galimas dalykas, kad šis asmuo turėjo du vardus, kurių vienas (Christian) buvo užfiksuotas universiteto matrikuloje, o kitas (Ambrosius) – prašyme. Pastarajame jo vardą ir pavardę įrašė Milkus, tad neatmestina, kad jis galėjo ir suklysti. Nei viena, nei kita pavardė toks Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas. 1723-iaisiais jis galėjo būti šešiolikos–aštuoniolikos metų.

Kaip matyti iš nurodytų kilmės vietų, visi lengvatų prašiusieji buvo kilę iš Prūsijos Lietuvos. Daugiausia – net šeši – iš Tilžės ar jos apylinkių: Piktupėnų (vok. *Piktupönen*), Pilupėnų (vok. *Pillupönen*), Rautenburkio (vok. *Rautenburg*), du – iš Ragainės, po vieną – iš Įsruties ir Geldapės (vok. *Goldap*). Beje, Geldapė buvo prie pat pietinės Prūsijos Lietuvos ribos, tad čia, be lietuvių ir vokiečių, vartota ir lenkų kalba.

Visi dešimt jaunuolių prie savo pavardžių, be kilmės vietų, lotyniškai įrašė ir etnonimą *Borussus* arba *Prussus* ‘prūsas’, tačiau jis liudijo ne etninę asmens kilmę, o geografinę erdvę, kurioje jis buvo gimęs ir užaugęs. Dauguma jų, kaip galima spręsti iš asmenvardžių, buvo vokiečių kilmės. Tiesa, gausi Šimelpenigių giminė į Prūsiją dėl religinio persekiojimo atsikėlė iš Olandijos XVI a.⁵², bet XVIII a. pradžioje jos nariai turėjo būti jau suvokietėję. Ir tik vienintelio, paskutiniojo, prašytojo pavardė (Abrahamowski / Abrammowski) ir iš dalies kilmės vieta (Geldapė) orientuoja į lenkišką kilmę.

Mažiausiai keturi iš prašymą pasirašiusių studentų – dvasininkų vaikai. Broliai Frydrichas Volfas ir Jobas Naunynai, kaip minėta, buvo sūnūs tuomečio Ragainės kunigo Jobo Naunyno (Hiob Naunyn / Naunien, ~1673/1675–1730), vėliau ketverius metus kunigavusio Tilžėje, lietuvių raštijos istorijoje jis

⁵⁰ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

⁵¹ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 314.

⁵² Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas. Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: *XVIII–XIX amžiai*, Vilnius: Sietynas, ²1990, p. 111.

žinomas kaip vienas vadinamojo *Quando Naujojo Testamento* (Karaliaučius, 1727) vertėjų. Dar du – Martynas ir Ernstas Gotfrydas Šimelpenigiai – buvo sūnūs Piktupėnų kunigo Martyno Šimelpenigio (1668–1735), savo parašu 1719 m. liepos 18 d. aprobavusio vadinamąjį *Lysijaus katekizmą*, bei jaunesnieji Adomo Frydricho Šimelpenigio (Adam Friedrich Schimmelpfennig, 1699–1763) broliai. Pastarieji, beje, vėliau tapo seminaro docento Milkaus svainiai, mat šis vedė jų seserį Reginą Loizą Šimelpenig.

Quando vadovaujamas Lietuvių kalbos seminaras žinomas kaip lietuvių raštijos darbuotojų ugdykla⁵³. Tarp 1723 m. žiemos semestro seminaristų buvo bent du, kurių vėlesnę lituanistinę veiklą liudija įvairūs šaltiniai. Adomas Henrikas Pilgrimas dar lankydamas seminarą įsitraukė į lietuviškų religinių raštų rengimą: jis buvo vienas iš pirmojo lietuviškos Biblijos leidimo (Karaliaučius, ¹1735) vertėjų ir antrojo leidimo (Karaliaučius, ²1755) korektorius. Jo pavardę šių leidinių pratarmėse minėjo pats vertimo ir leidybos organizatorius Quandtas⁵⁴. Pilgrimui priskiriamas ir Johanno Hübnerio (1668–1731) veikalo vertimas į lietuvių kalbą *Išskirstyti ir Šventam Rašte randami nusidavimai* (Karaliaučius, 1742)⁵⁵.

Dar vienas seminaristas – Martynas Šimelpenigis – vėliau, baigęs studijas Karaliaučiuje, net šešerius metus, nuo 1734 iki 1740 m., buvo Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas⁵⁶. Be kitų archyvinių šaltinių, jo dalyvavimą tenykščiame seminare liudija, pavyzdžiui, jo įrašas alumnų knygoje *Album Alumnorum*:

⁵³ [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 62–63; Martynas Liudvikas Rėza, *op. cit.*, p. 59–60, 83–84; Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 227–319.

⁵⁴ Johann Jacob Quandt, [„Vorrede“], in: *BIBLIA, Tai esti: Wiffas Szwentas Raftas, Séno ir Naujo Testamento, Pagal Wokiška Pérguldima D. Mertino Luteraus, Su kiekvieno Pėrskyrimo trumpu Pranešimu, ir reikalingu Paenklinimu tų pacūū ūodūū, kurrie kittofe Perfkyrimofė randami, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj’ Lietuwifskay pérguldytas*, Karaláučiuje: Rášttais iffpaúftas pas Ionū Endrikū Artungū, o pardūdamas pas Pilippū Kriftupū Kanterū, 1735; VUB RS: L_r 3246, l.)()2r; Idem, „Vorrede“, in: *BIBLIA Tai esti: Wiffas Szwentas Ráftas Séno ir Naujo Testamento, pagal Wokišką Pérfattimq D. Mertino Luteraus, Su kiekvieno Perskyrimo trumpu Pranešimu, ir reikalingu Paenklinnimu tu pacūū ūodūū, kurrie kittofe Pérfkyrimofė randomi, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj’ Lietuwifskay pérfattytas, Ir antrq Kartq ifšpáuftas*, Karaláučiuje: Randamas pas Pilippą Kriftupą Kanterū, 1755, l. 6r.

⁵⁵ *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, Vilnius: Mintis, 1969, p. 320–321, Nr. 920.

⁵⁶ Christiane Schiller, „Das Litauische Seminar in Halle (1727–1740) und seine Mitglieder. Auf Spurensuche“, in: *Acta Baltica*, 1994, t. 32, p. 198, 216.

*Martinus Schimmelpfennig || Pickup. Borusfus natus || a[nn]o 1706. menſe Octobr. Ac=||ceffit Academ: Regiomont: || 1723. die 9. Sept: Hallen: || 1734. die 9. Iunii et die ſubſeq. || Regia liberalitate frui coepit*⁵⁷.

(Martynas Šimelpenigis, Piktupėnų prūsas, gimęs 1706 m. spalio mėnesį. Į Karaliaučiaus akademią priimtas 1723 m. rugsėjo 9 d., į Halės – 1734 m. birželio 9 d. ir kitą dieną pradėjo džiaugtis karališkuoju dosnumu.)

Kad Šimelpenigis mokė Halės universiteto Lietuvių kalbos seminare, minėjo ir Quandtas savo rankraštiniėje Prūsijos presbiterologijoje (5 t., iki 1772):

*Martinus Schimmelpfennig, Pik-||tupöna-Pruffus. || [...] ging er 1734. nach Halle || wofelbft er im Seminario Lithv. || bey 6. Jahr informirt*⁵⁸.

(Martynas Šimelpenigis, Piktupėnų prūsas. [...] 1734 m. išvyko į Halę, kur šešerius metus mokė Lietuvių kalbos seminare.)

Apibendrinti duomenys apie 1723 m. lapkričio 4 d. prašymo paliudytus teologijos studentus, tų metų žiemos semestrą lankiusius Lietuvių kalbos seminarą, pateikti 1 lentelėje.

Vardas, pavardė	Amžius	Kilmės vieta	Vėlesnė veikla
Georg Ernst Klemm (1701–1774)	22	Tilžė (Tilžės aps.)	Labguvos vokiečių diakonas ir lietuvių kunigas (1736–1741), Viliūnų kunigas (1741–1774)
Adam Heinrich Pilgrim (1702–1757)	21	Rautenburkis (Tilžės aps.)	Tilžės lietuvių bažnyčios precentorius, Įsruties vokiečių diakono kunigo adjunktas (1727– 1731), Įsruties vokiečių diakonas ir lietuvių kunigas (1731–1757), lietuviškų raštų rengėjas

⁵⁷ [Martin Schimmelpfennig], Įrašas alumnų knygoje „Album Alumnorum Mensæ Regiæ Borusficæ provincialis ex regia liberalitate adparatæ inde a Cal. Ian. MLCCXXVIII“, in: *Ordnung und Album des königlich preußischen Provinzial-Freitischs*, Halė, 1734-06-10; AFSt: W XX/III/5.

⁵⁸ [Johann Jacob Quandt, Preußische Presbyterologie]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 108r.

Gottfried Schumacher (1704–1786)	19	Pilupėnai (Tilžės aps.)	Muldžių kunigo adjunktas (1729–1737), kunigas (1737–1786)
Martin Schimmelpfennig (1706–1778)	17	Piktupėnai (Tilžės aps.)	Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas (1734–1740), Kintų kunigas (1740–1758), Priekulės kunigas (1758–1778)
Ernst Gottfried Schimmelpfennig (1704–1768)	19	Piktupėnai (Tilžės aps.)	Ragainės kunigas (1731–1768)
Heinrich Grabau (~1705/1707–po 1723)	16/18	Įsrutis (Įsruties aps.)	–
Jacob Friedrich Naugardt (1694–1751)	29	Tilžė (Tilžės aps.)	Gumbinės rektorius (iki 1737), Širvintos kunigas (1737–1751)
Friedrich Wolf Naunyn / Naunien (~1705/1707–po 1723)	16/18	Ragainė (Ragainės aps.)	–
Hiob Naunyn / Naunien (~1705/1707– po 1723)	16/18	Ragainė (Ragainės aps.)	–
Ambrosius [Christian] Abrahamowski / [Abrammowski] (~1704/1706–po 1723)	16/18	Geldapė (Geldapės aps.)	–

1 lentelė. 1723 m. žiemos semestro Lietuvių kalbos seminaro lankytojai (remiantis 1723 m. lapkričio 4 d. prašymu)

Remiantis Citavičiūtės sudarytu Lietuvių kalbos seminaro klausytojų sąrašu, 1723 m. žiemos semestrą jį turėjo lankyti ir šie keturi studentai, gavę alumnatą: Johannas Heinrichas Buschas (?–po 1723), Peteris Wilhelmas Falckas (1706–1769), Gabrielius Reczynski's (?–po 1723), Georgas Isidorius Tedevius (?–po 1723)⁵⁹. Du iš jų – Falckas ir Reczynski's – 1723-iaisiais buvo ką tik įstoję į Karaliaučiaus universitetą: „[1723] 27. [Octobris.] Falck, Pe. Wilh., Insterburg. Pruss., iur.“⁶⁰, „[1723] 10. [Aprilis.] Reczynski Gabr., Lithvano-Polon.,

⁵⁹ Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 332, Nr. 37, p. 333, Nr. 72, p. 347, Nr. 347, p. 352, Nr. 458.

⁶⁰ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 319.

iur.⁶¹. Pastarasis, beje, studijuoti į Karaliaučių buvo atvykęs iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Tik vienintelis Falckas, nuo 1729 m. rudens lankęs ir Halės Lietuvių kalbos seminarą, buvo išventintas kunigu: 1732 m. birželio 30 d. jis paskirtas Medenavos (vok. *Medenau*) kunigo adjunktui, o nuo 1734 m. iki mirties – 1769 balandžio 24 d. – buvo tenykštis kunigas⁶².

Lietuvių kalbos seminaro lankytojų skaičius tiek XVIII, tiek XIX a., kaip liudija archyviniais šaltiniais paremti tyrimai, labai svyravo – nuo keleto iki trijų dešimčių⁶³. Kol kas nėra duomenų, ar šie keturiolika seminaristų buvo visi 1723 m. žiemos semestrą seminarą lankę jaunuoliai.

Apibendrinant pasakytina, kad iš dešimties prašymą pasirašiusių teologijos studentų trys – Pilgrimas, Martynas Šimelpenigis ir Schumacheris – jau buvo žinomi iš ankstesnių tyrimų kaip seminaro lankytojai, nors nebūtinai jį lankę kaip tik tuo metu. Kitų septynių seminaristų pavardes šis prašymas liudija pirmą kartą. Taigi pastarieji papildė sąrašą ligi šiolei jau nustatytų 526 asmenų, seminarą lankusių nuo jo veiklos pradžios iki 1883 m.⁶⁴

LIETUVIŲ KALBOS SEMINARO LANKYTOJŲ PRAŠYMO OBJEKTAS – LENGVATOS

1723 m. lapkričio 4 d. į Prūsijos karalių Frydrichą Vilhelmą I kreiptasi dėl lengvatų – vietų alumnate („alumnatus“) ir konvikte („Beneficium Communis Convictorii“) – jį pasirašantiems teologijos studentams, vadinantiems save *lietuviais* („Littauer“) ir tuo metu lankantiems Lietuvių kalbos seminarą:

Alß fallen Ewr: Königl: *Ma-||jeftæt* wir unten benante **Littauer** in aller=||tieffter

⁶¹ *Ibid.*, p. 318.

⁶² [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 13; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 92; Christiane Schiller, *op. cit.*, p. 210; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 2: *Daase–Gyzicki*, 2013, p. 472.

⁶³ [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 56, 61, 64, 66–68; Martynas Liudvikas Rėza, *op. cit.*, p. 53, 59, 61, 64, 66; 79, 83, 85, 87–88; Danuta Bogdan, *op. cit.*, p. 409, 411, 421; Fritz Terveen, *Gesamtstaat und Retablissement. Der Wiederaufbau des nördlichen Ostpreussens unter Friedrich Wilhelm I 1714–1740*, Göttingen: Musterschmidt, 1954, p. 119.

⁶⁴ Šių seminaro lankytojų biogramas žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 329–355.

devotion zu Fuß, allerunterthänigft bitten=||de, es geruhen Ewr: Königl. *Majestæt* die Allernä=||digft verheißene hohe Königl. Gnade zum würcklichen || *effect* zu bringen, und den *Senatum Academicum* || dahin zu vermögen, daß wir höchfarme **Littauer** || theils ins *alumnat*, theils als *ordinaire prænu-||meranten* ins *Convictorium Regium* eheftens *re-||cipiret*, und weil wir hierauf schon eine gerau=||me Zeit warten müssen, andern *Expectanten* vor=||gezogen werden mögen⁶⁵.

(Tad mes, žemiau išvardyti **lietuviai**, labiausiai atsidavę puolame Jūsų Karališkajai Didenybei į kojas, nusizeminę prašydami Jūsų Karališkąją Didenybę teiktis pažadėtąją aukščiausią karališką malonę iš tiesų gailėstingai suteikti ir įpareigoti akademijos Senatą, kad kaip galima anksčiau dalis mūsų, itin varganų **lietuvių**, būtume priimti į alumnatą, dalis – kaip tikrieji nariai į karališkąjį konviktą, o kadangi dėl to jau ilgokai privalėjome laukti, kad turėtume pirmenybę prieš kitus pretendentes.)

Karaliaučiaus universiteto studentams, tarp jų ir lietuviams, lengvatos teiktos nuo pat šios studijų institucijos įkūrimo XVI a. Dar kunigaikštis Albrechtas Brandenburgietis (1490–1568, valdė 1525–1568), siekdamas, kad jo valdomai protestantiškai ir daugiatautei valstybei universitetas parengtų pakankamai Bažnyčios tarnų ir mokytojų, nepasiturintiems teologijos studentams įsteigė alumnatą (iš pradžių 24, vėliau 28 vietas)⁶⁶. Kad kunigų bei mokytojų nestigtų ir lietuviškoms bei lenkiškoms parapijoms, universitete studijuojantiems lietuvių ir lenkų jaunuoliams alumnate skirta po 8 vietas⁶⁷ (alumanto nuostatus žr. toliau). Konvikto, teikusio ne tik prieglobstį, bet ir maitinimą, lengvatą galėjo gauti ir kitų fakultetų studentai, tačiau teologiją studijuojantiems vietų vis tiek skirta daugiausia⁶⁸. Lietuviams skirtomis lengvatomis galėjo naudotis ne tik vietiniai, t. y. Prūsijos lietuviai, bet ir atvykstantys iš kaimyninės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Vėliau, kai etninių lietuvių, studijuojančių Karaliaučiaus universitete, radosi vis mažiau, tos lengvatos pradėtos skirti ir vokiečiams, kilusiems iš rytinės Prūsijos Kunigaikštystės, o vėliau Prūsijos

⁶⁵ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 51–52.

⁶⁶ [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, außꝛhrliche, und mit Urkunden verfehene Hiftorie der Königsbergifchen Univerfität. Erfter Theil, Königsberg in Preußen: verlegt und druckts Johann Heinrich Hartung, 1746*, p. 285.

⁶⁷ *Ibid.*, p. 287.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 315.

Karalystės dalies – Prūsijos Lietuvos⁶⁹. Siekiant pabrėžti kilmę iš lietuviškų daugiatautės Prūsijos valstybės apskričių ten gimę ir augę vokiečiai neretai vadinti ar patys save vadino *Litauer*, nors tai neturėjo nieko bendra su tikrąja tautine jų tapatybe (plg. jau minėtą prie visų dešimties studentų pavardžių įrašytą etnonimą *Borussus* ar *Prussus*). Apskritai tuo metu vartotas etnonimas *Litauer* ar *Lithuanus* turėjo tris reikšmes: ne tik ‘priklausantis lietuvių tautai’, bet ir ‘gimęs ar augęs Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje’ bei ‘gimęs ar augęs Prūsijos Lietuvoje’.

Iki XVIII a. 3-iojo dešimtmečio pradžios, kai rašytas seminaro lankytojų prašymas, Prūsijos valdovai buvo išleidę ne vieną reskriptą ir potvarkį dėl stipendijų bei lengvatų Karaliaučiaus universiteto studentams. Dar tik būsimąjo Lietuvių kalbos seminaro lankytojams stipendijos ir lengvatos konvikte bei aluminate pirmą kartą, regis, numatytos 1718 m. birželio 27 d. karaliaus reskripte Teologijos fakultetui (jį pasirašė vietinės Prūsijos vyriausybės narys Christophas Alexanderis von Rauschke)⁷⁰. Raginant šio fakulteto atstovus teikti siūlymus, kaip pagerinti kunigų ir mokytojų rengimą Prūsijos Lietuvos parapijoms, stipendijos ir lengvatos minėtos kaip viena iš priemonių paskatinti vokiečių jaunuolius mokytis lietuvių kalbos:

wenn gewisse Teutsche, fo dem Studio theologico sich gewidmet, die littauische Sprache zu erlernen sonderbaren Fleiß anwenden, und um solchen Zweck desto besser zu erreichen, mit einigen Beneficiis, entweder des Convictorii oder Alumnatus allhier, oder auch mit Stipendiis verforget, und zu Acqviringung solider Wißenschaft aufgemuntert, wie nicht minder zum gottfeligen Wandel angefohrten werden⁷¹.

(tarp teologijos studentų yra vokiečių, kurie labai stropiai mokosi lietuvių kalbos, o jie mokytųsi dar uoliau, jeigu gautų lengvatų – [nemokamą maitinimą] konvik-

⁶⁹ *Ibid.*, p. 287–288.

⁷⁰ Publikuota: „Rescript wegen Aufrichtung eines littaufchen Seminarii“, in: [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts ūufātē ūu feiner Hiftorie der Kōnigsbergfchen Univerfitāt, nebft einigen Verbefserungen derfelben, auch ūweyhundert und funfzig Lebensbefchreibungen Preußifcher Gelehrten, Kōnigsberg in Preuffen*: im Verlag fel. Johann Heinrich Hartungs Wittwe, 1756, Beylage Nr. 28, p. 36–37.

⁷¹ *Ibid.*, p. 37.

torijoje arba vietų alumnate, o gal stipendiją, ir taip būtų paskatinti siekti rimtų mokslų ir dievobaimingo gyvenimo⁷².)

Stipendijomis jau veikiančio Lietuvių kalbos seminaro lankytojams itin rūpinosi pirmasis jo vadovas Lysius, siekęs, kad seminaristams būtų skirta net trečdalis visų teologijos studentams numatytų stipendijų⁷³.

Quando ir Mansbergo parengtame pirmajame Lietuvių kalbos seminaro statute, penktajame punkte, neturtingiems studentams taip pat numatytos alumnato ir konvikto lengvatos, be to, užsimenama ir apie stipendijas:

§ 5. Denen armen *Studiofis* foll das *Beneficium Alumnatus Con-||victorii*, woraus aber denen, fo fich von den Deutfchen dazu be=||quemen würden, zu Statten kommen; auch ftände es noch zu || überlegen, ob nicht denen *Studiosis* einige *Stipendia* zugewandt || oder auch von einigen *Stipendiis* nur etwas Weniges ab=||gegeben werden könnte⁷⁴.

(§ 5. Neturtingiems studentams turi būti skiriamos lengvatos: [vieta] alumnate ir konviktorijoje; jos ypač taikytinos vokiečiams, norintiems mokytis lietuvių kalbos. Be to, dar reikėtų pasvarstyti, ar nebūtų galima skirti studentams keletą specialių stipendijų arba pervesti dalį lėšų iš kitų stipendijų [fondo]⁷⁵.)

Šis statuto punktas, regis, suformuluotas atsižvelgiant į 1718 m. birželio 27 d. karaliaus reskriptą.

Iš 1723 m. lapkričio 4 d. prašymo matyti, kad stropiems atkurtojo Lietuvių kalbos seminaro lankytojams alumnato ir konvikto lengvatos žadėtos ir vos prieš penkis mėnesius atsiųstame 1723 m. birželio 14 d. Prūsijos karaliaus reskripte:

Da Ewr: Königl: *Majestæt* vermittelt aller=||gnädigstem *Rescript* vom 14ten *Iunii* a. c. || denen fich der Littaufchen Sprache beflei=||ßenden, und in dem neu=*etablirten* || *Seminario Lithvanico* fleißig *studiren*=||den *Studiofis Theologiæ* auß hohen

⁷² Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 41, 43.

⁷³ Aleknavičienė, *op. cit.*, p. 65.

⁷⁴ [Johann Jacob Quandt, W. H. von Mansberg], *op. cit.*, p. 58.

⁷⁵ Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 53.

Kö=||nigl. Gnaden das *Beneficium Com-||munis Convictorii und alumnatus* || aufs neue allergnädigt angedeihen laßen⁷⁶.

(Jūsų Karališkoji Didenybė maloninguoju šių metų birželio 14 d. reskriptu teologijos studentams, besistengiantiems išmolti lietuvių kalbos ir stropiai bestudijuojantiems naujai atidarytame Lietuvių [kalbos] seminare, iš aukščiausios karališkosios malonės vėl gailėstingai suteikė konvikto bendruomenės ir alumnato lengvatų.)

Be 1723 m. gegužės 20 d. aprobuoto Lietuvių kalbos seminaro statuto ir 1723 m. birželio 14 d. Prūsijos karaliaus reskripto, tuo metu lengvatų skyrimo tvarką reglamentavo dar vienas dokumentas – Karaliaučiaus universiteto alumnato nuostatai⁷⁷. Pirmajame punkte „De Numero Alumnorum“ („Apie alumnų skaičių“) nurodoma, kad į alumnatą turi būti priimama dvylika vokiečių, aštuoni lenkai ir aštuoni lietuviai („*ex Litvanis Prutenicis, fīve Sudenis octo*“⁷⁸ / „aštuoni iš lietuvių, prūsų arba sūduvių“, formuluotė likusi iš XVI a.), o jei kuriais metais lenkų ar lietuvių būtų mažiau, tuomet nepanaudotos lėšos turi būti atidedamos ir kitais metais skiriamos didesniai lenkų ar lietuvių skaičiui (šio punkto ištrauka, beje, pridėta prie prašymo kaip priedas, labai tikėtina, kad Milkus citavo alumnato statutą, publikuotą 1721 m. Georgo Grube’s, žr. 143 išn.).

1723 m. lapkričio 4 d. seminaro lankytojų prašymą skirti lengvatų vizavo konsistorijos teisininkas Christofas Friedrichas Reimannas: „*rog: subfripfi* ||

⁷⁶ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 50.

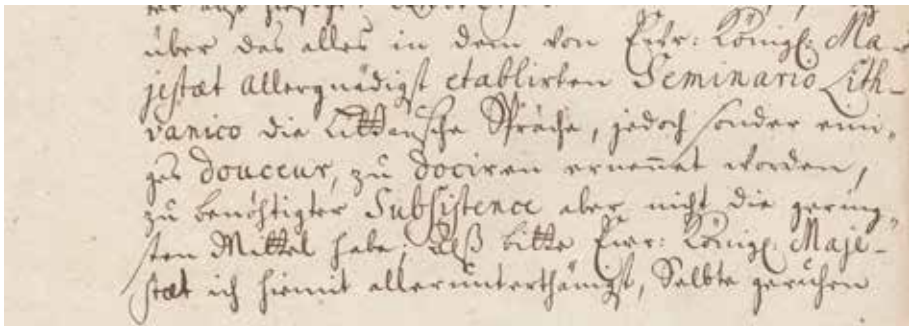
⁷⁷ Publikuota: „Leges Alumnorum in Academiâ Regiomontanâ“, in: [Georg Grube], *CORPUS CONSTITUTIONUM PRUTENICARUM, Oder Kónigliche Preußische Reichs=Ordnungen/ EDICTA und MANDATA Sambt unterschiedenen RESCRIPTEN, Welche mit Sr. Kónigl. Majestât in Preuffen Allergnädigsten CONSENS ūfammen getragen/ Und In drey Theil/ In Deffen Erstem Kirchen= Schulen= Univerfitæten= Confistorial- Matrimonial- Hofspital- Kloster= und Stipendien= Im Andern Justit= Wechsel= und Wett= Im Dritten Militair- Lehn= Jagt= Forst= Post= Cammer= und Policy-Sachen/ befindlich. Nebst einem vollftândigen Register. Herausgegeben D. George Grube/ Kóniglicher Preuß. Hoff=Gerichts=Raht, Kónigsberg: gedruckt bey Iohann Stelter, MDCCXXI*, p. 250–255; „Leges Alumnorum in Academia Regiomontana“, in: [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, außŕhrliche, und mit Urkunden verfehene Hiftorie der Kónigsbergischen Univerfitât. Erfter Theil*, Beylage Nr. 92, p. 461–462.

⁷⁸ [Georg Grube], *op. cit.*, p. 251.

Christof Friedrich || Reimann *Confist: || Advoc.*⁷⁹. Tikriausiai jo parašas turėjo užtikrinti, kad šie teologijos studentai iš tiesų stropūs, o jų materialinė padėtis sunki, tad lengvatos jiems būtinos, jog galėtų tęsti studijas. Tai, beje, netiesiogiai byloja ir prie penkių studentų (Grabau, Klemmo, Naugardto ir abiejų brolių Naunynų) pavardžių universiteto matrikulose pateikti lotyniški įrašai „stip.“ ar „stip. manu“, liudijantys, kad jaunuoliai priimti be jokio stojamojo mokesčio (žr. aukščiau).

PETRAS GOTLYBAS MILKUS – PIRMASIS ATKURTOJO SEMINARO DOCENTAS

Nors 1723 m. lapkričio 4 d. prašymą pasirašė dešimt Teologijos fakulteto studentų, bet tekstas, kaip minėta, rašytas Petro Gotlybo Milkaus ranka. Kad rašė Milkus, nors jo pavardė ir niekur neminima, nustatyta jau anksčiau pasitelkus rašyenos analizę, t. y. palyginus šio dokumento ir neabejotinų Milkaus autografų braižą⁸⁰ (plg. 1 pav. ir straipsnio pabaigoje publikuojamo dokumento faksimilę). Milkus – pirmasis žinomas Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas (lot. *docens* ‘mokantis’), arba mokytojas⁸¹, lietuvių raštijos veikėjas, Kristijono Gotlybo Milkaus (Christian Gottlieb Mielcke, 1733–1807) ir Danieliaus Frydricho Milkaus (Daniel Friedrich Mielcke, 1739–1818) tėvas.

⁷⁹ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 53.

⁸⁰ Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 75.

⁸¹ Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 211.

1 pav. Petro Gotlybo Milkaus 1723-11-08 prašymo karaliui fragmentai; GStA PK: XX. HA EM 135 b, Nr. 77, l. 38v, 39r

Karaliaučiaus universitete iš Tilžės kilęs Milkus studijavo nuo 1712 m. Dar nesulaukęs septyniolikos, jis imatrikuluotas 1712-ųjų gegužės 12 d.: „[1712] 12. [Maii.] Mielcke Pe. Gottlieb, Tilsa-Pruss., stip.“⁸², o antrą kartą – 1724 m. rugsėjo 27 d.: „[1724] 27. [Septembris.] Mielcke Pe. Gottlieb, Tilsen. Pruss., sub Pro-Rectoratu Beati Dni. Mag. Wegeri, Linguarum Orientalium P. P. Ordinarii, die 12. Maji 1712. inscriptus, testimonii matriculae iacturam fecit, inde aliud a me testimonium matriculae rogans accepit“⁸³. Pasak Vaclovo Biržiškos, universitete jis iš pradžių studijavo teisę⁸⁴, tačiau tai patvirtinančių archyvinų dokumentų kol kas nerasta. Kad ir kaip ten būtų, 1722 m. Milkus jau tikrai studijavo Teologijos fakultete, mat tų metų sausio 7 d. prašymą, adresuotą Tilžės miesto burmistrui, jis pasirašė kaip teologijos studentas: „Peter Gottlieb Mielcke. || *Theol. Stud.* || [...] 7 *Januarii* || Anno 1722.“⁸⁵.

Tebestudijuodamas universitete Milkus pradėjo dėstyti Lietuvių kalbos seminare, o sykiu ir darbuotis prie lietuviškų raštų. Vienas ankstyviausių jo bandymų – rankraščinio vokiečių-lietuvių kalbų žodyno *Clavis Germanico-Lithvana* (po 1680) pildymas, veikiausiai siekiant jį parengti spaudai ir išleisti kaip mokymo priemonę seminare⁸⁶. Vis dėlto Milkus labiausiai žinomas kaip vienas iš pirmosios spausdintos lietuviškos Biblijos (Karaliaučius, 1735) ver-

⁸² [Georg Erler], *op. cit.*, p. 273.

⁸³ *Ibid.*, p. 322.

⁸⁴ Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 52.

⁸⁵ Peter Gottlieb Mielcke, Prašymas Tilžės miesto burmistrui dėl Flottwellio stipendijos, Karaliaučius, 1722-01-07; GStA PK: XX. HA Rep. 150, Nr. 268, Bd. 4, l. 25r-32r. Už šioje archyvo byloje saugomų dokumentų nuorodą dėkoju doc. dr. Žavintai Sidabraitei.

⁸⁶ Apie Milkaus priedašų identifikavimą žodyne, jų pobūdį, šaltinius ir datavimą žr. Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 39-86.

tėjų bei jos korektorius – jo pavardę, kaip ir minėtojo seminaristo Pilgrimo (žr. aukščiau), nurodė Quandtas šios knygos pratarmėje⁸⁷. Be to, Milkus prisidėjo ir rengiant Naująjį Testamentą (Karaliaučius, 1727)⁸⁸ bei naują oficialųjį lietuvišką giesmyną *Iš naujo perveždėtos ir pagerintos giesmių knygos* (Karaliaučius, 1732), kuriame išspausdinta devyniolika jo verstų giesmių. 1732–1733 m. į lietuvių kalbą vertė karaliaus įsakus. 1726 m. vasario 11 d. Karaliaučiaus Pilies bažnyčioje vyriausiojo rūmų pamokslininko ir savo profesorius Quandto ordinuotas kunigu⁸⁹, Milkus Prūsijos Lietuvoje kunigavo dvidešimt septynerius metus: 1726–1735 m. – Jurbarke (vok. *Georgenburg*), o 1736–1753 m. – Mielkiemyje (vok. *Mehlkehmen*)⁹⁰.

Kad prašymo tekstą rašė ne patys seminaro lankytojai, atrodo paaiškinama: net penki iš dešimties prašytojų buvo prieš mėnesį ar kelis – 1723 m. birželį–spalį – įstoję į universitetą, dar labai jauni, tad stokojo įvairiausio pobūdžio raštų Prūsijos karaliui ar vietinei Prūsijos vyriausybei rengimo patirties. Tai, kad Milkus ėmėsi už juos parašyti prašymą, tikriausiai lėmė ne tiek vyresnis amžius (tuomet jis ėjo dvidešimt aštuntuosius), mat buvo ir vyresnis už jį asmuo – dvidešimt devynerių Naugardtas. Labiausiai tikėtina, kad šitai nulėmė Milkaus statusas seminare: tuo metu jis turėjo būti ne eilinis seminaro lankytojas, o docentas, ne tik puikiai mokėjęs lietuvių kalbą ir turėjęs gerų teologijos žinių, bet ir sukaupęs kitokios patirties ir turbūt jautęs atsakomybę bei suvokęs pareigą padėti savo mokiniams, o sykiu ir moksladraugiams. Kita vertus, sklandžiu seminaro darbu ir kuo didesniu seminaristų skaičiumi labiausiai turėjo būti suinteresuotas seminaro vadovas Quandtas, tad neatmes-tina, kad jis galėjo pavesti Milkui parašyti tokį prašymą. Neabejotina viena: Milkus tuo metu jau mokėjo formuluoti įvairaus žanro raštus – gebėjimą itin argumentuotai ir įtaigiai (p)rašyti liudija archyvuose išlikę jo prašymai sk

⁸⁷ Johann Jacob Quandt, [„Vorrede“], in: *BIBLIA, Tai esti: Wiffas Sventas Raftas, Séno ir Naujo Testamento, Pagal Wokiška Pérguldima D. Mertino Luteraus, Su kiekwienu Pérskyrimo trumpu Pranešimmu, ir reikalingu Paenklinimu tū pacūdū ūodūdū, kurrie kittose Perfkyrimose randami, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj’ Lietuwiškay pérguldytas*, I.)(2r.

⁸⁸ Žavinta Sidabraitė, *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 13–14.

⁸⁹ [Johann Jacob Quandt, *Preußische Presbyterologie*]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 13v.

⁹⁰ Apie Petro Gotlybo Milkaus gyvenimą ir lituanistinę veiklą plačiau žr. Žavinta Sidabraitė, *op. cit.*, p. 11–17; Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 39–86.

stipendiją ar pratęsti naudojimosi kokia nors lengvata laiką dar iš studijų laikų. Iš tokių raštų minėtas 1723 m. lapkričio 8 d. prašymas, adresuotas karaliui, dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos – jis rašytas praėjus vos keturioms dienoms nuo lapkričio 4-osios⁹¹. Vadinasi, ir Milkui tuo metu reikėjo materialinės paramos, tad jei jis būtų buvęs seminaro klausytojas, veikiausiai būtų įrašęs ir savo pavardę lapkričio 4 d. prašyme ir neieškojęs kito paramos šaltinio. Taigi Milkus ranka, bet studentų vardu rašytas prašymas netiesiogiai patvirtina ankstesnę Žavintos Sidabraitės teiginį, kad seminare docentauti jis turėjo jau 1723 m.⁹² O galutinai tai įrodo minėtasis 1723 m. lapkričio 8 d. prašymas: čia Milkus mini, kad jau yra paskirtas seminare mokyti lietuvių kalbos (žr. 1 pav.):

auch || über das alles in dem von Ewr: Königl: Ma-||jefstet Allergnädigft etablirten *Seminaro Lith-||vanico* die Littaufche Sprache, jedoch fonder eini=||ges *douceur*, zu dociren ernezet worden, zu benötigter *Subfiftence* aber nicht die gering=||ften Mittel habe⁹³.

(be to, buvau paskirtas mokyti lietuvių kalbos Jūsų Karališkosios Didenybės maloningai atidarytame Lietuvių [kalbos] seminare, bet be jokio atlygio, tačiau pragyvenimui neturiu nė menkiausių lėšų.)

1723 m. lapkričio 4 d. rašytas prašymas svariai pagrįstas: pačiame pirmajame sakinyje paminėtas karaliaus Frydricho Vilhelmo I 1723 m. birželio 14 d. reskriptas, numatantis alumnato ir konvikto lengvatas stropiems Lietuvių kalbos seminaro lankytojams, ir pridėtas prie prašymo priedas – ištrauka iš Karaliaučiaus universiteto alumnato nuostatų, tiksliau – iš pirmojo punkto dėl alumnų skaičiaus bei lengvatų lietuvių kilmės (ir apskritai iš Prūsijos Lietuvos kilusiems) studentams. Tikėtina, kad karaliaus reskriptą, o gal ir abu dokumentus Milkui pateikti galėjo seminaro vadovas Quandtas.

⁹¹ Peter Gottlieb Mielcke, Prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius, 1723-11-04; GStA PK: XX. HA EM 135 b, Nr. 77, l. 38r-39v.

⁹² Žavinta Sidabraitė, *op. cit.*, p. 17.

⁹³ Peter Gottlieb Mielcke, Prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius, 1723-11-04; GStA PK: XX. HA EM 135 b, Nr. 77, l. 38v.

PRŪSIJOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMAI

1723 m. lapkričio 8 d. vietinės Prūsijos vyriausybės kanceliarijoje Karaliaučiuje užregistruotas dešimties Lietuvių kalbos seminaro lankytojų prašymas sulaukė greitos reakcijos. Karaliaus Frydricho Vilhelmo I vardu veikę Prūsijos vyriausybės nariai, arba vyriausieji tarėjai, Christophas Alexanderis von Rauschke, Ludwigas von Ostau ir Dietrichas von Tettau jau 1723 m. lapkričio 11 d., t. y. praėjus vos trims dienoms nuo prašymo gavimo, pasirašė Karaliaučiaus universiteto rektoriui Georgui Emmerichui ir senatui adresuotą potvarkį, kuriame nurodė, kad Lietuvių kalbos seminaro lankytojams būtų skirtos prašomos lengvatos iš karto, kai tik atsiras laisvų vietų alumnate ar konvikte:

Was die Studiofi litthaufcher Geburt wegen Genüßung der ihnen verheißenen Beneficien in dem Beyfchluß allerunterthänigft vorgeftellet und gebeten, das ift um fo viel mehr billig, da es nicht nur denen academifchen Conftitutionibus gemäß, fondern auch kraft der unter Unferer eigenen hohen Hand ergangenen Verordnung, die in dem aufgerichteten Seminario lithvanico fich befindende Studiofi vornemlich verforget werden müßen. Wir befehlen euch demnach hiemit allergnädigft fothaner heilfamen Entfchließung behöriges Genügen zu leiften, und jetzige Supplicanten, zumalen fie gar dürftig, bey den erft fich erledigenden Stellen in hiefiges Alumnat, wie auch theils diefelben ins Convictorium vor allen andern anzunehmen, und fie, wie gewöhnlich, verpflegen zu laßen⁹⁴.

(Tai, ką lietuvių kilmės studentai [pridedamame] priede nuolankiausiai praneša dėl naudojimosi jiems pažadėtomis lengvatomis ir [ko] prašo, yra tuo labiau teisėta, kadangi ne tik pagal akademijos įstatus, bet ir remiantis Mūsų pačių aukščiausia ranka išleistu potvarkiu⁹⁵, pirmiausia turi būti aprūpinti atidarytame Lietuvių [kalbos] seminare besimokantys studentai. Taigi šiuo [raštu] Mes įsakome jums maloningai šitą naudingą nutarimą deramai vykdyti ir šiuos prašytojus, kadangi jie

⁹⁴ Publikuota: „Reſcript, die Verforgung der Studioforum aus den Seminariis mit den Beneficiis betreffend“, in: [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts Ūufātē Ūu ſeiner Hiſtorie der Königsbergſchen Univerſität, nebſt einigen Verbeſſerungen derſelben, auch Ūweyhundert und funfŪig Lebensbeſchreibungen Preuſſiſcher Gelehrten*, Beylage Nr. 29, p. 38.

⁹⁵ Tikriausiai omenyje turimas Milkaus raſytame praſyme minėtas 1723 m. birželio 14 d. karaliaus reſkriptas.

visai neturtingi, vos tik atsiradus laisvų vietų, pirmiau už kitus priimti į čionykštį alumnatą, o kai kuriuos – į konviktą ir juos, kaip įprasta, aprūpinti maitinimu.)

Karaliaučiaus universiteto vyresnybė neskubėjo vykdyti nurodymo, kaip tikėtasi, tad po mėnesio – gruodžio 16 d. – tie patys vyriausieji tarėjai karaliaus vardu nusiuntė dar vieną potvarkį, kuriame priekaištavo, kad ankstesnio nutarimo vykdymas atidėliojamas ir pakartotinai, tik dar griežčiau nurodė, jog į konviktą ar alumnatą nedelsiant būtų priimti Lietuvių kalbos seminaro lankytojai, bet šįkart – jau tik aštuoni:

Wir [...] befehlen Euch [...] hiemit || in Gnaden, auch zugleich alles || Ernftes, die behörige Veranfaltung fo[=]||fort zu machen, das **achte von denen || Litthaufchen Seminariften** in das hiefige || *Convictorium* oder *Alumnat* ohne eintzi=||ges weitere verzögern *recipiret*, vnd || zwar felbige nicht an den fo genandten || *Expectanten*=Tifch, wobey Sie wochentlich || 45. gl. Zahlen müßen, fondern an || denen ubrigen Tifchen, bey welchen nur 8. bis 23 gl. preußl. zu erlegen || feynd, als *Ordinarij* <<←☒> aufgenommen werden⁹⁶.

(Mes maloningai, o sykiu ir kuo griežčiausiai šiuo [raštu] Jums įsakome tuoj pat imtis reikiamų veiksmų, kad **aštuoni lietuviai seminaristai** be jokio tolesnio delsimo būtų priimti į čionykštį konviktą ar alumnatą, ir ne prie vadinamojo *pretendentų stalo*, kur kas savaitę jie privalėtų sumokėti 45 grašius, bet kaip tikrieji nariai prie kitų stalų, kur mokėtina tik nuo 8 iki 23 prūsiškų grašių.)

Koreguoti ankstesnį savo sprendimą vyriausiuosius tarėjus galbūt vertė Karaliaučiaus universiteto vyresnybės atsakymas į pirmąjį potvarkį. Antrasis Prūsijos vyriausybės raštas suponuoja, kad universiteto senatas teisinosi, jog visos lietuviams numatytos vietos alumnate ir konvikte jau užimtos. Neatsitiktinai antrajame rašte vyriausieji tarėjai pabrėžė, kad tie lietuviai, kurie jau naudojami lengvatomis, jas gavo dar prieš seminaro atkūrimą („*ante fundationem femi=||narij*“), t. y. prieš 1723 m. Paminėję tais pačiais metais, prieš kiek

⁹⁶ Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723-12-16; APO: Universitāt, 1646/452, p. 56–57.

daugiau nei pusmetį, karaliaus patvirtintą Lietuvių kalbos seminaro statutą, numatantį lengvatas seminaristams, vyriausieji tarėjai šįkart vadovavosi alumnato nuostatais, kuriuose gana aiškiai apibrėžtas bendras universitete studijuojančių lietuvių alumnų skaičius – „*ex Litvanis [...] octo*“ („aštuoni [...] lietuviai“), ir lengvatų įsakė skirti aštuoniems iš Prūsijos Lietuvos kilusiems seminaro lankytojams.

Kaip spręstina iš toje pačioje archyvo byloje saugomo 1723 m. gruodžio 28 d. Karaliaučiaus universiteto rektoriaus ir senato rengto rašto juodraščio, seminaristų pavardės buvo įtrauktos į pretendentų sąrašą („*inter || expectantes annotiret*“)⁹⁷. Kitaip tariant, jie turėjo mokėti už maitinimą po 45 grašius kas savaitę ir laukti, kol alumnate atsiras laisvų vietų. Kiek tai užtruko ir ar visi pajėgė be rimtesnės paramos toliau tęsti studijas, duomenų kol kas nėra.

Karaliaučiuje Frydricho Vilhelmo I vardu sprendimus priėmusių trijų vyriausiųjų tarėjų 1723 m. gruodžio 16 d. rašte deklaruota ir paties karaliaus pozicija dėl atkurtojo Lietuvių kalbos seminaro – jo veikla, kaip tik įmanoma, palaikytina ir remtina:

die fortsetzung || obbemelten gantz nützlichen und Uns befonders angelegenen Werkes || **auff alle Weife befördert werden foll**⁹⁸.

(aukščiau minėtosios labai naudingos ir Mums itin rūpimos veiklos tęsimas **turi būti remiamas visais būdais.**)

Taigi Prūsijos vyriausybės nutarimai ir raginimai universiteto vyresnybei kuo skubiau skirti prašomas lengvatas, be kita ko, atspindi pastangas išlaikyti Lietuvių kalbos seminare jau besimokančius jaunuolius. Stingant lietuvių kalbą pasiryžusių išmokti teologijos studentų ar jiems neišgalint universitete šios kalbos mokytis dėl materialinės paramos trūkumo, seminarą ir vėl būtų ištikusi krizė. Šiėdu vyriausybės potvarkiai liudija rūpestį sklandžiu darbu bei tolesniu gyvavimu neseniai atkurtos institucijos – Lietuvių kalbos seminaro,

⁹⁷ Karaliaučiaus universiteto rektoriaus ir senato pranešimas bei pasiūlymai Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl alumnato bei konvikto lengvatų, Karaliaučius, 1723-12-28 (juodraštis); APO: Universität, 1646/452, p. 65-72.

⁹⁸ Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723-12-16; APO: Universität, 1646/452, p. 57.

kuris turėjo užtikrinti pastovų kunigų ir mokytojų Prūsijos Lietuvos parapijoms rengimą ir taip realizuoti vieną iš Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I vykdomos švietimo reformos uždavinių.

IŠVADOS

1723 m. lapkričio 4 d. Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakulteto studentų prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų jiems, kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojams (APO: Universität, 1646/452, p. 50–54), atskleidė naujų faktų apie seminaro veiklą XVIII a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje.

Šis archyvinis dokumentas Lietuvių kalbos seminaro istorijai svarbus pirmausia dėl to, kad liudija seminaro veiklą buvus iš tiesų nutrūkusią ir pagaliau atkurtą. Tai, kad prašyme seminaras apibūdinamas kaip „*neu-etablirte[s]*“, t. y. *naujai* ar *neseniai atidarytas*, byloja, jog nuo seminaro įkūrimo iki 1723 m. jo veikla iš tiesų buvo nutrūkususi ir atgijo 1723-iaisiais, kai seminaro vadovu paskirtas vyriausiasis rūmų pamokslininkas, konsistorijos tarėjas, ketvirtasis ordinarinis teologijos profesorius Johannas Jacobas Quandtas (1686–1772).

Atkurtąjį Lietuvių kalbos seminarą 1723 m. žiemos semestrą lankė mažiausiai dešimt teologijos studentų – tai rodo jų pavardės prašyme: Georgas Ernstas Klemmas (1701–1774), Adomas Henrikas Pilgrimas (Adam Heinrich Pilgrim, 1702–1757), Gottfriedas Schumacheris (1704–1786), Martynas Šimelpenigis (Martin Schimmelpfennig, 1706–1778), Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis (Ernst Gottfried Schimmelpfennig, 1704–1768), Heinrichas Grabau (~1705/1707–po 1723), Jacobas Friedrichas Naugardtas (1694–1751), Frydrichas Volfas Naunynas (Friedrich Wolf Naunyn / Naunien, ~1705/1707–po 1723), Jobas Naunynas (Hiob Naunyn / Naunien, ~1705/1707–po 1723), Ambrosius [Christianas] Abrahamowski's / Abrammowski's (~1704/1706–po 1723). Septynių teologijos studentų dalyvavimas seminare dokumentuotas pirmą kartą.

Šių prašymą pasirašiusių seminaro lankytojų amžius svyravo nuo septyniolikos iki dvidešimt devynerių metų (amžiaus vidurkis – dvidešimt treji metai). Pats vyriausias buvo Jacobas Friedrichas Naugardtas, o tarp jauniausių

– Martynas Šimelpenigis. Penki iš jų tuomet buvo neseniai įstoję į universitetą – imatrikuluoti 1723 m. birželio–spalio mėnesiais. Pusė pasirašiusių buvo kilę iš Tilžės bažnytinės apskrities: Tilžės miesto, Piktupėnų, Pilupėnų, Rautenburkio. Mažiausiai keturi, t. y. dvi brolių Naunynų ir Šimelpenigių poros, buvo dvasininkų sūnūs. Du seminaristai – Pilgrimas ir Martynas Šimelpenigis – vėliau įsitraukė į lituanistinę veiklą.

Tikėtina, kad atkurtajame Lietuvių kalbos seminare mokymo procesas prasidėjo tik 1723 m. žiemos semestrą. Tai, kad tų metų lapkričio 4 d. prašymo tekstą rašė ne jį pasirašę teologijos studentai, o Petras Gotlybas Milkus (Peter Gottlieb Mielcke, 1695–1753), lėmė ne vyresnis jo amžius, bet statusas seminare. Taigi šis dokumentas netiesiogiai byloja, o 1723 m. lapkričio 8 d. paties Milkus prašymas įrodo, kad jis jau 1723-iaisiais mokė Lietuvių kalbos seminare, tad laikytinas pirmuoju *atkurtojo* seminaro docentu.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- ALEKNAVIČIENĖ ONA, „Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: 1718–1723 m.“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2018, t. 46, p. 50–79.
- [ARNOLDT DANIEL HEINRICH], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, ausſſhrliche, und mit Urkunden verfehene Hiftorie der Kónigsbergifchen Univerfitát. Erfter Theil*, Kónigsberg in Preußen: verlegt und druckts Johann Heinrich Hartung, 1746.
- [ARNOLDT DANIEL HEINRICH], *D. Daniel Heinrich Arnoldts Zufátze zu feiner Hiftorie der Kónigsbergfchen Univerfitát, nebft einigen Verbefferungen derfelben, auch zweyhundert und funfzig Lebensbefchreibungen Preußifcher Gelehrten*, Kónigsberg in Preußen: im Verlag fel. Johann Heinrich Hartungs Wittwe, 1756.
- [ARNOLDT DANIEL HEINRICH], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Kóniglichen Preußifchen Oberhofpredigers und Confiftorialraths, kurzgefaßte Nachrichten von allen feit der Reformation an den Lutherifchen Kirchen in Oftpreußen geftandenen Predigern. Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Benefeldt, Pfarrer in Arnau, Kónigsberg: bey Gottlieb Lebrecht Hartung, 1777.*
- BIRŽIŠKA VACLOVAS, *Aleksandrynas. Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: *XVIII–XIX amžiai*, Vilnius: Sietynas, 1990.
- BOGDAN DANUTA, „Das Polnische und das Litauische Seminar an der Königsberger Universität vom 18. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts“, in: *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*, 1994, t. 3(2), p. 393–425.
- CITAVIČIŪTĖ LIUCIJA, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.

- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 1: *Abegg-Czypulowski*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2012.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 2: *Daase-Gyzicki*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2013.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 3: *Haack-Kytlickowski*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2013.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 4: *Laasch bis Nutzelius*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2013.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 5: *Obereigner bis Rzadtke*, auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2014.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szygulowski*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2014.
- [ERLER GEORG], *Die Matrikel und die Promotionsverzeichnisse der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, t. 2: *Die Immatrikulationen von 1657–1829*. Herausgegeben von Georg Erler, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1911–1912.
- Karaliaučiaus universiteto rektorius ir senato pranešimas bei pasiūlymai Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl alumnato bei konvikto lengvatų, Karaliaučius, 1723-12-28 (juodraštis); APO: Universität, 1646/452, p. 65–72.
- KEIL ADOLF, „Das Volksschulwesen im Königreich Preussen und Herzogthum Litthauen unter Friedrich Wilhelm I“, in: *Altpreußische Monatsschrift*, 1886, t. 23, p. 93–137.
- „Leges Alumnorum in Academia Regiomontana“, in: [GEORG GRUBE], *CORPUS CONS-TITUTIONUM PRUTENICARUM, Oder Königlische Preußifche Reichs=Ordnungen/ EDICTA und MANDATA Sambt unterfchiedenen RESCRIPTEN, Welche mit Sr. Königl.*

Majestät in Preuffen Allernädigsten CONSENS zusammen getragen/ Und In drey Theil/ In Deffen Erstem Kirchen= Schulen= Univerfitæten= Confistorial- Matrimonial- Hospital- Kloster= und Stipendien= Im Andern Justitz= Wechsel= und Wett= Im Dritten Militair- Lehn= Jagt= Forst= Poft= Cammer= und Policy-Sachen/ befindlich. Nebst einem vollständigen Register. Herausgegeben D. George Grube/ Königlich Preuß. Hoff=Gerichts=Raht, Königsberg: gedruckt bey Johann Stelter, MDCCXXI, p. 250-255.

Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba, t. 1: 1547-1861, Vilnius: Mintis, 1969.

MIELCKE PETER GOTTLIEB, Prašymas Tilžės miesto burmistrui dėl Flottwellio stipendijos, Karaliaučius, 1722-01-07; GStA PK: XX. HA Rep. 150, Nr. 268, Bd. 4, l. 25r-32r.

[MIELCKE PETER GOTTLIEB], Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojų vardu rašytas prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų, Karaliaučius, 1723-11-04; APO: Universität, 1646/452, p. 50-54.

MIELCKE PETER GOTTLIEB, Prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius, 1723-11-04; GStA PK: XX. HA EM 135 b, Nr. 77, l. 38r-39v.

MOELLER FRIEDWALD, *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945*, t. 1: *Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen*, Hamburg: Selbstverlag des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V., 1968.

Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723-12-16; APO: Universität, 1646/452, p. 55-58.

QUANDT JOHANN JACOB, [„Vorrede“], in: *BIBLIA, Tai esti: Wiffas Szwentas Raštas, Séno ir Naujo Testamento, pagal Wokišką Pėrguldima D. Mertino Luteraus, Su kiekvieno Pėrskyrimo trumpu Pranešimmu, ir reikalingu Pažėnkliniu tū paczū 3odzū, kurrie kittoje Pėrfkyrimofe randami, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj' Lietuwifskay pėrgulditytas*, Karaláučiuje: Ráštais iffpáuftas pas Ionę Endrikę Artungę, o pardūdamas pas Pilippę Kriftupę Kanterę, 1735, l. (5r-)()3r; VUB RS: L_r 3246.

QUANDT JOHANN JACOB, „Vorrede“, in: *BIBLIA Tai esti: Wiffas Szwentas Ráštus Séno ir Naujo Testamento, pagal Wokišką Pėrfstattimę D. Mertino Luteraus, Su kiekvieno Pėrskyrimo trumpu Pranešimmu, ir reikalingu Paženklinnimu tu paczū 3odzū, kurrie kittoje Pėrfkyrimofe randomi, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj' Lietuwifskay pėrfstattytas, Ir antrę Kartę iřfpáuftas*, Karaláučiuje: Randamas pas Pilippę Kriftupę Kanterę, 1755, l. 4r-7r (<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=2185>).

QUANDT J[OHANN] J[ACOB], Laiřkas Prūsijos karaliui Frydrichui II dėl Johanno Pauliaus Petscho lietuvių kalbos kompetencijos, Karaliaučius, 1764-06-30; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 2, l. 134r-135r; faksimilė, perrařas ir vertimas: Birutė Triřkaitė, Žavinta Sidabraitė, „Johannas Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2016, t. 18, p. 71-75.

[QUANDT JOHANN JACOB, MANSBERG W. H. VON], Pirmasis Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro statutas, in: *Gefchichte und Verfařung des litthauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg*, [Karaliaučius, 1723,

- XIX a. nuorašas]; APO: Kuratorium, 1647/57, p. 57–60; perrašas ir vertimas: Martynas Liudvikas Rėza, *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 53–57, 79–82.
- [QUANDT JOHANN JACOB, Preußische Presbyterologie, t. 1–5, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, Bd. 1–5 (rankraštis, autografas).
- RĖZA MARTYNAS LIUDVIKAS, *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.
- [RHESA MARTIN LUDWIG], *Gefchichte und Verfaßung des liththauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg*, [Karaliaučius, 1811]; APO: Kuratorium, 1647/57, p. 53–71; perrašas ir vertimas: Martynas Liudvikas Rėza, *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 49–69, 76–91.
- SCHILLER CHRISTIANE, „Das Litauische Seminar in Halle (1727–1740) und seine Mitglieder. Auf Spurensuche“, in: *Acta Baltica*, 1994, t. 32, p. 195–223.
- SCHILLER CHRISTIANE, „Die Litauischen Seminare in Königsberg und Halle. Eine Bilanz“, in: *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*, 1994, t. 3(2), p. 375–392.
- [SCHIMMELPFENNIG MARTIN], Įrašas alumnų knygoje „Album Alumnorum Mensæ Regiæ Borusficæ provincialis ex regia liberalitate adparatæ inde a Cal. Ian. MLCCXXVIII“, in: *Ordnung und Album des königlich preußischen Provinzial-Freitischs*, Halė, 1734-06-10; AFSt: W XX/III/5.
- SIDABRAITĖ ŽAVINTA, *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006.
- TERVEEN FRITZ, *Gesamtstaat und Retablisement. Der Wiederaufbau des nördlichen Ostpreussens unter Friedrich Wilhelm I 1714–1740*, Göttingen: Musterschmidt, 1954.
- TRIŠKAITĖ BIRUTĖ, „Petro Gotlybo Milkaus prieraišai rankraštiniame žodyne *Clavis Germanico-Lithvana*“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2013, t. 15, p. 39–86.
- TRIŠKAITĖ BIRUTĖ, SIDABRAITĖ ŽAVINTA, „Johannas Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2016, t. 18, p. 47–88.

Some New Data on the Lithuanian Language Seminar at Königsberg University in 1723

Summary

The article contains an analysis and publication of a document kept at the Olsztyn State Archive (*Archiwum Państwowe w Olsztynie*, call number: Universität, 1646/452) that reveals new facts about the activities of the Lithuanian Language Seminar at the University of Königsberg in the early 1720s. It is an appeal written on 4 November 1723 in the name of ten students of the Theological Faculty regarding privileges to them as seminar participants and addressed to Friedrich Wilhelm I of Prussia (1688–1740, ruled from 1713 to 1740).

This archival document is important to the history of the seminar primarily because it points to the fact that the activities of the seminar were really interrupted. That the seminar in this appeal is referred to as ‘*neu-etablierte[s] Seminari[um] Lithvanic[um]*’, that is, *newly or recently established Lithuanian Language Seminar*, shows that from its establishment until 1723 its activities were suspended and reopened again in 1723, when Johann Jacob Quandt (1686–1772), the senior court preacher, a consistory adviser, and a theology professor, was appointed the head of the seminar.

At least ten theology students attended the re-established Lithuanian Language Seminar in the winter term of 1723, and their names in the appeal are a proof of that: (1) Georg Ernst Klemm (1701–1774), (2) Adam Heinrich Pilgrim (1702–1757), (3) Gottfried Schumacher (1704–1786), (4) Martin Schimmelpfennig (1706–1778), (5) Ernst Gottfried Schimmelpfennig (1704–1768), (6) Heinrich Grabau (~1705/1707–after 1723), (7) Jacob Friedrich Naugardt (1694–1751), (8) Friedrich Wolf Naunyn (Naunien, ~1705/1707–after 1723), (9) Hiob Naunyn (Naunien, ~1705/1707–after 1723), and (10) Ambrosius [Christian] Abrahamowski / Abramowski (~1704/1706–after 1723). The participation of seven theology students in the seminar is documented for the first time.

The age of the participants who signed the appeal was from seventeen to twenty-nine years (the mean age being twenty-three years). Very likely, the youngest participant was Martin Schimmelpfennig and the oldest Jacob Friedrich Naugardt. Five of the undersigned had recently entered the university – they matriculated from June to October 1723. Half of the students who signed the appeal were from the district of Tilžė (*Tilsit*) – from the city of Tilžė, Piktupėnai (*Piktupönen*), Pilupėnai (*Pillupönen*), and Rautenburkis (*Rauten-*

burg). At least four of them, that is, the pairs of the Schimmelfennig and the Naunien brothers, came from clerical families. Two seminar participants, Adam Heinrich Pilgrim and Martin Schimmelfennig, were involved in activities related to the Lithuanian language.

Presumably, the teaching process at the Lithuanian Language Seminar started in as late as the winter term of 1723. The fact that the appeal of 4 November was written not by the theology students who signed it but by Peter Gottlieb Mielcke (1695–1753) was due not to his more senior age but to his status in the seminar. Thus, the appeal of 4 November indirectly suggests and the appeal of 8 November proves that Mielcke was already teaching at the Lithuanian Language Seminar in 1723 and therefore he should be considered the first docent of the *re-established* seminar.

KARALIAUČIAUS UNIVERSITETO LIETUVIŲ KALBOS SEMINARO LANKYTOJŲ PRAŠYMAS PRŪSIJOS KARALIUI FRYDRICHUI VILHELMUI I DĖL LENGVATŲ, RAŠYTAS PETRO GOTLYBO MILKAUS, KARALIAUČIUS, 1723-11-04; APO: UNIVERSITÄT, 1646/452

Publikuojama dokumento faksimilė, perrašas su tekstologiniais komentarais ir vertimas į lietuvių kalbą⁹⁹ su dalykiniais komentarais.

Perrašas parengtas pagal dokumentinio leidimo principus. Išlaikoma šaltinio makrostruktūra (eilučių ilgis, teksto skaidymas pastraipomis), autentiška rašyba ir skyryba. Naujųjų laikų gotikiniu kursyvu rašytame šaltinyje pasitaikantys humanistiniu raštu įrašyti lotyniški intarpai – tiek frazės, tiek žodžiai, tiek morfemos – išskiriami kursyvu. Lotyniškos ar vokiškos kontrakcijos išskleidžiamos laužtiniuose skliaustuose „[]“. Dėl dokumento įrišimo nebematomi, bet rekonstruojami žodžio fragmentai teikiami dvigubuose riestiniuose skliaustuose „{{ }}“.

Tekstologiniai komentarai teikiami po perrašu puslapio apačioje išnašose. Komentuojami kitų asmenų įrašai, išskleidžiamos tekste tašku ar dvitaškiu žymimos santrumpos (suspensijos), aiškinami Tirono ženklai. Komentuojamas originalo žodis ar žodžių junginys nuo tekstologinių komentarų atskiriamas ženklu „|“.

Kai komentuojama daugiau kaip vienas žodis, perraše pažymimos komentuojamo fragmento ribos ženklais „⌈ ⌋“.

Kai į vieną komentuojamą fragmentą įsiterpia kitas, vartojami ženklai „⌈⌈ ⌋⌋“.

Vienas komentaras nuo kito atskiriamas ženklu „|“.

Vertime šaltinio eilučių ilgis neišlaikomas. Lotyniški vokiško teksto fragmentai verčiami į lietuvių kalbą ir grafiškai nebeišskiriami. Puslapio apačioje išnašose teikiami komentarai: jie iš esmės dalykiniai, o tekstologiniai pakartojami tik vienu atveju – siekiant išskirti kito asmens įrašą.

⁹⁹ Už lotyniško fragmento vertimą į lietuvių kalbą nuoširdžiai dėkoju dr. Onai Daukšienei.

[50] 2pf.¹⁰⁰ d[en] 8 92r.¹⁰¹ 17232¹⁰²

Allerdurchlauchtigfter Groß=
Mächtigfter König
Allernädigfter Herr

Da 2Ewr. Königl.:2¹⁰³ *Majestæt* vermitteltf aller=
gnädigstem *Rescript* vom 14ten *Iunii* 2a. c.2¹⁰⁴
denen sich der Littaufchen Sprache beflei=
ßenden, und in dem neu=*etablirten*
Seminario Lithvanico fleißig *studiren*=
den *Studiosis Theologiæ* auß hohen Kö=
nigl.¹⁰⁵ Gnaden das *Beneficium Com-*
munis Convictorii und *alumnatus*
aufs neue allernädigft angedeihen laßen;
So erkennen wir höchftbedürfftigen Lit=
tauer folche hohe Gnade mit allerunter=
thä=

[51] thänigstem Danck, müßen aber auch anbey 2Ewr:
Königl.:2¹⁰⁶ *Majestæt* in allertieffter *devotion* vorstel=
len, welcher gefalt die meiften unter unß die=
fes *Beneficium bis dato* noch gar nicht genoßen,
angefehen unter den 28 *alumnis* nur ein ein=
tziger unferer Lands=Leuthe das *Beneficium* des
alumnats genießet, der es vielleicht auch nicht
genießen würde, wenn er nicht auß hiefigem
Königl.:¹⁰⁷ Wäyßen=Haufe wäre dimittiret worden,

¹⁰⁰ pf.] *prefentiret* 'įteikta, pristatyta'

¹⁰¹ 92r.] lot. *Novembris* 'lapkričio'

¹⁰² Įrašyta Prūsijos vyriausybės kanceliarijoje Karaliaučiuje.

¹⁰³ Ewr. Königl:] Ewre Königliche

¹⁰⁴ a. c.] lot. *anni currentis* 'šių metų'

¹⁰⁵ Kö=2nigl.] Kö=2niglichen

¹⁰⁶ Ewr: 2 Königl:] Ewrer 2 Königlichen

¹⁰⁷ Königl:] Königlichen

Königl. Majestät in allerhöchster devotion bescheh-
 ten, welches gescheh die Königl. Majestät in die
 des Beneficium de dato nebst dem nicht genossen,
 angefallen zunter dem 28. Alumnus mit die
 hiesig insonderheit. Welche des Beneficium des
 Alumnats genossen, das ab diellnicht nicht nicht
 Königl. Majestät, wann es nicht nicht nicht
 Königl. Majestät, welche nicht demittiral abden,
 da des genoss die constitutionibus Acade-
 mico. Lege Ima de Numero Alumnorum sub
 die 10. in der daren, so nicht abden die Be-
 neficium Communis Convictori genossen, als
 personae abden in Alumnat anzuzunehmen
 etc. Königl. Majestät gleichzeitlich beschehen
 von vorlangt gleichzeitlich beschehen. Abden
 die nicht alle mitamander, so Abden in
 unbekannt sind, das die insonderheit insonder
 studia beschehen, sondern zum höchsten Nachtheil
 derselben insonderheit insonder Substanz die
 conditionem abden Abden insonder insonder,
 nicht abden insonder studia Theologica sind
 das Abden insonder Abden die insonder insonder
 bei gema in dem die die. Königl. Majestät
 allergehöchste angeordnet Seminaris nicht
 continuation mit die insonder perfection
 bringen abden, als fallen etc. Königl. Ma-
 jestät die insonder Abden insonder in allen
 kuffen

34
et

54
Ling. O.

Extract a. d. Sana. Legibus Alumnorum.
Lex Ima
De numero Alumnorum.

Ex Illustrissimi Principis voluntate & liberalitate viginti octo adolescentes. Ex Germanis duodecim, ex Polonis Octo, ex Lithuanis Prutenicis sive Sudenis Octo a Rectori & Senatu Academia inter alumnos recipiendi & sumptibus ad id deputatis aleari sunt. Poloni, itemque Lithvani Sudeni seu Pruteni eo diligentius inquirendi et admittendi sunt, quod talibus Pastoribus & ministris Ecclesia et Schola harum Regionum propter ignorantiam Germanica lingua potissimum indigant. Opties autem haberi non poterunt Poloni, Lithvani Sudeni vel Pruteni, pecunia us deputata voluntate Principis Illustrissimi est reponenda, ut ex ea tanto plures Lithvani, Poloni aut Pruteni deinde ali possint, ac grantum fieri potest, cum ceteris pauperibus Scholasticis, tum praecipue filijs Pastorum & ministrorum Ecclesia, qui fideliter docuerunt, consulendum est.

da doch gemees den *constitutionibus Academicis Lege Ima*¹⁰⁸ *de Numero Alumnorum sub* Bejl.¹⁰⁹ ¶. außer denen, so nebst andern das *Beneficium Communis Convictorii* genießen, Acht gebohrne Littauer ins *alumnat* aufzunehmen ¶Ewr: Königl.:¹¹⁰ *Majestæt* Glorwürdigfte Vorfahren schon vorlängft Gnädigt verordnet haben. Wann wir nun alle miteinander so blutarm und unbemittelt find, daß wir unmöglich unfere *Studia* fortsetzen, fondern zum höchften Nachtheil derselben insgefamt unfere *Subsistence* durch *conditioniren* aufm Lande suchen müften, und aber unfere *Studia Theologica* faßt der Littaufchen Sprache zur Ehre unferes Gottes gerne in dem von ¶Ewr: Königl.:¹¹¹ *Majestæt* allergnädigt aufgerichteten *Seminario* weiter *continuiren* und zu einiger *perfection* bringen wolten; Alß fallen ¶Ewr: Königl.:¹¹² *Majestæt* wir unten benante Littauer in aller= tieffter

[52] tieffter *devotion* zu Fuß, allerunterthänigt bitten= de, es geruhen ¶Ewr: Königl.:¹¹³ *Majestæt* die Allergnädigt verheißene hohe Königl.¹¹⁴ Gnade zum würcklichen *effect* zu bringen, und den *Senatum Academicum* dahin zu vermögen, daß wir höchstarme Littauer theils ins *alumnat*, theils als *ordinaire prænummeranten* ins *Convictorium Regium* eheltens re=

¹⁰⁸ *Ima*] lot. *prima* ‘pirma’ | toliau nebeaiškinama.

¹⁰⁹ Bejl.] Bejlage | toliau nebeaiškinama.

¹¹⁰ Ewr: Königl:] Ewrer Königlichen

¹¹¹ Ewr: Königl:] Ewrer Königlichen

¹¹² Ewr: Königl:] Ewrer Königlichen

¹¹³ Ewr: Königl.] Ewre Königliche

¹¹⁴ Königl.] Königliche

De numero Alumnorum.

¶ *Ex Illustrissimi Principis voluntate &¹⁴² liberalitate viginti octo adolescentes: Ex Germanis duodecim, ex Polonis Octo, ex Lithvanis Prutenicis five Sudenis Octo à Rectore & Senatu Academiae inter alumnos recipiendi & sumptibus ad id deputatis alendi sunt. Poloni, intemqve Lithvani Sudeni feu Pruteni eo diligentius inqvirendi et admittendi sunt, qvod talibus Paſtoribus & miniſtris Eccleſiæ et Scholæ harum Regionum propter ignorantiam Germanicæ lingvæ potiffimum indigeant. Qvoties autem haberi non poterunt Poloni, Lithvani Sudeni vel Pruteni, pecunia iis deputata voluntate Principis Illuſtriſſimi eſt reponenda, ut ex ea tanto plures Lithvani, Poloni aut Pruteni deinde ali poſſint, ac quantum fieri poteſt, cum cæteris pauperibus Scholaſticis, tum præcipue filiis Paſtorum & miniſtrorum Eccleſiæ, qvi fideliter docuerunt, conſulendum eſt.* ¶¹⁴³

¹⁴² &] lot. et 'ir' | toliau nebeaiškinama.

¹⁴³ Tikėtina, kad Milkus citavo alumnato nuostatus, publikuotas 1721 m. Georgo Grube's: „De Numerô Alumnorum. *Lex I. Ex ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS voluntate & liberalitate viginti octo Adolescentes: ex Germanis duodecim, ex Polonis octo, ex Litvanis Prutenicis, five Sudenis octo, à Rectore & Senatu Academiae inter Alumnos recipiendi, & sumptibus ad id deputatis alendi sunt. Poloni, Litvani Sudini feu Pruteni eò diligentius inqvirendi & admittendi sunt, qvod talibus Paſtoribus & Miniſtris Eccleſiæ & Scholæ harum Regionum propter ignorantiam germanicæ Lingvæ potiffimum indigeant. Qvoties autem haberi non poterunt Poloni, Litvani, Sudini vel Pruteni, pecunia iis deputata voluntate Principis Illuſtriffimi eſt reponenda, ut ex eâ tantò plures Litvani, Poloni aut Pruteni deinde ali poſſint, ac quantum fieri poteſt cùm cæteris pauperibus Scholaſticis, tùm præcipue filiis Paſtorum & Miniſtrorum Eccleſiæ, qvi fideliter docuerunt, conſulendum eſt*“ („Leges Alumnorum in Academia Regiomontanâ“, in: [Georg Grube], *op. cit.*, p. 251–252).

[50] ②Gauta 1723 m. lapkričio 8 d.②¹⁴⁴

Šviesiausiasis, galingiausiasis Karaliau,
maloningasis Pone¹⁴⁵.

Kadangi Jūsų Karališkoji Didenybė maloninguoju šių metų birželio 14 d. reskriptu teologijos studentams, besistengiantiems išmokti lietuvių kalbos ir stropiai bestudijuojantiems naujai atidarytame Lietuvių [kalbos] seminare, iš aukščiausios karališkosios malonės ir vėl gailėstingai suteikė konvikto bendruomenės ir alumnato lengvatų, tai mes, itin neturtingi lietuviai, reiškiamo už tokią didžią malonę nuolankiausia dėkingumą,

[51] tačiau taip pat sykiu turime Jūsų Karališkajai Didenybei labiausiai atsidavę pranešti, kad tokiu būdu dauguma iš mūsų šių lengvatų dar iki šiolei apskritai nėra gavę, išskyrus tai, kad alumnato lengvata iš 28 alumnų naudojasi tik vienas vienintelis mūsų kraštietis, kuris veikiausiai jos net nebūtų gavęs, jei nebūtų augęs čionykščiuose Karališkuosiuose našlaičių namuose, o vis dėlto remiantis universiteto įstatų 1-uuju punktu dėl alumnų skaičiaus, kaip matyti iš priedo ②¹⁴⁶, Jūsų Karališkosios Didenybės šlovingieji protėviai¹⁴⁷ jau seniausiai yra maloningai paliepę, be tų, kurie sykiu su kitais naudojami konvikto bendruomenės lengvatomis, į alumnatą priimti aštuonis gimimo lietuvius.

Nors ir visi drauge esame tokie didžiai vargingi ir nepasiturintys, kad nestengiamo tęsti savo studijų ir turėtume jų didelei nenaudai pragyvenimo ieškotis viso labo tarnaudami kaime, bet vis dėlto labai trokštume mūsų Dievo garbei teologijos ir lietuvių kalbos studijas toliau tęsti bei tobulėti Jūsų Karališkosios Didenybės maloningiausiai įsteigtame Seminare¹⁴⁸. Tad mes, žemiau

¹⁴⁴ Įrašyta Prūsijos vyriausybės kanceliarijoje Karaliaučiuje.

¹⁴⁵ Kreipiamasi į Prūsijos karalių Frydrichą Vilhelmą I (Friedrich Wilhelm I, 1688–1740, valdė 1713–1740).

¹⁴⁶ Priede pateikta ištrauka iš alumnato nuostatų pirmojo punkto „De Numero Alumnorum“ („Apie alumnų skaičių“).

¹⁴⁷ Lengvatų Karaliaučiaus universiteto (1544) studentams, tarp jų ir lietuviams, įsteigė dar Prūsijos kunigaikštis Albrechtas Brandenburgietis (1490–1568, valdė 1525–1568).

¹⁴⁸ Kalbama apie Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakultete veikusį Lietuvių kalbos

išvardyti lietuviai, labiausiai

[52] atsidavę puolame Jūsų Karališkajai Didenybei į kojas, nusižeminę prašydami Jūsų Karališkąją Didenybę teiktis pažadėtąją aukščiausią karališką malonę iš tiesų gailestingai suteikti ir įpareigoti akademijos Senatą, kad kaip galima greičiau dalis mūsų, itin varganų lietuvių, būtume priimti į alumnatą, dalis – kaip tikrieji nariai į karališkąją konviktą, o kadangi dėl to jau ilgokai privalėjome laukti, kad turėtume pirmenybę prieš kitus pretendentes. Viliamės dėl šito būsiančius palankiai išklaუსytus ir pasiliegame labiausiai atsidavę

Jūsų Karališkosios Didenybės

nuolankiausi, ištikimiausi tarnai

☒Georgas Ernstas Klemmas¹⁴⁹, Tilžės prūsas¹⁵⁰☒¹⁵¹

☒Adomas Henrikas Pilgrimas¹⁵², Rautenburgo prūsas☒¹⁵³

☒Gottfriedas Schumacheris¹⁵⁴, Pilupėnų prūsas☒¹⁵⁵

seminarą (jo įkūrimo idėja iškilo 1718 m., 1719 m. vasaros semestrą prasidėjo mokymas, 1721 m. vasarą seminaro veikla nutrūko, o 1723 m. atkurta).

¹⁴⁹ Georgas Ernstas Klemmas (1701–1774) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1719 m. balandžio 15 d., kunigu ordinuotas 1736 m. rugsėjo 10 d. ir paskirtas į Labguvą, o nuo 1741-ųjų iki mirties tarnavo Viliūnuose.

¹⁵⁰ Etonimu *prūsas* (lot. *Prussus, Borussus*) vadintas ir kitos tautybės, bet Prūsijoje gimęs asmuo.

¹⁵¹ Veikiausiai pasirašyta paties Klemmo.

¹⁵² Adomas Henrikas Pilgrimas (Adam Heinrich Pilgrim, 1702–1757) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1718 m. balandžio 4 d., po studijų dirbo precentoriumi Tilžėje, 1727 m. – Įsruties kunigo adjunktas, o nuo 1731 iki mirties 1757-aisiais – tenykščiu lietuvių kunigu. Lietuviškų raštų rengėjas, pirmojo Biblijos lietuvių kalba leidimo (1735) vienas iš vertėjų, antrojo leidimo (1755) korektorius.

¹⁵³ Veikiausiai pasirašyta paties Pilgrimo.

¹⁵⁴ Gottfriedas Schumacheris (1704–1786) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1722 m. birželio 18 d., 1729 m. paskirtas adjunktas į Muldžius, o nuo 1737 m. iki mirties buvo šios parapijos kunigas.

¹⁵⁵ Veikiausiai pasirašyta paties Schumacherio.

- ☒ Martynas Šimelpenigis¹⁵⁶, Piktupėnų prūsas☒¹⁵⁷
- ☒ Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis¹⁵⁸, Piktupėnų prūsas☒¹⁵⁹
- ☒ Henricas Grabau, Įsruties prūsas☒¹⁶⁰
- ☒ Jacobas Friederichas Naugardtas¹⁶¹, Tilžės prūsas.☒¹⁶²
- ☒ Frydrichas Volfas Naunynas¹⁶³, Ragainės prūsas.☒¹⁶⁴
- ☒ Jobas Naunynas¹⁶⁵, Ragainės prūsas.☒¹⁶⁶
- ☒ Ambrosius Abrahamowski's, Geldapės prūsas☒¹⁶⁷

Karaliaučius,
1723 m. lapkričio 4 d.

[53] Nuolankiausias pasirašiusių teologijos studentų lietuvių priminimas, kad remiantis aukščiausiuoju karališkuoju reskriptu jiems maloningai būtų suteiktos konvikto bendruomenės ir alumnato lengvatos.

¹⁵⁶ Martynas Šimelpenigis (Martin Schimmelpfennig, 1706–1778) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. rugsėjo 9 d., vėliau buvo Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas, kunigu ordinuotas 1740 m. birželio 7 d. ir paskirtas į Kintus, o nuo 1758 m. iki mirties – 1778 m. spalio 17 d. – buvo Priekulės kunigas.

¹⁵⁷ Veikiausiai pasirašyta paties Martynos Šimelpenigio.

¹⁵⁸ Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis (Ernst Gottfried Schimmelpfennig, 1704–1768), minėtojo Martyno Šimelpenigio, brolis, į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. birželio 9 d., kunigu ordinuotas 1731 m. balandžio 20 d. ir paskirtas į Ragainę, kur kunigavo iki mirties.

¹⁵⁹ Veikiausiai pasirašyta paties Ernsto Gotfrydo Šimelpenigio.

¹⁶⁰ Veikiausiai pasirašyta paties Henriko Grabau.

¹⁶¹ Jacobas Friedrichas Naugardtas (1694–1751) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1712 m. spalio 11 d., po studijų kurį laiką buvo rektorius Gumbinėje, kunigu ordinuotas 1737 m. vasario 25 d. ir iki mirties – 1751 m. sausio 31 d. – kunigavo Širvintoje.

¹⁶² Veikiausiai įrašyta prašymą rašiusio Milkaus.

¹⁶³ Frydrichas Volfas Naunynas (kita pavardės forma – *Naunien*) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. rugpjūčio 23 d. Jo ir žemiau įrašyto jo brolio Jobo Naunyno tėvas, taip pat Jobas Naunynas (~ 1671–1730), Ragainės, o vėliau Tilžės lietuvių kunigas, buvo vienas iš 1727 m. Naujojo Testamento vertėjų į lietuvių kalbą.

¹⁶⁴ Veikiausiai pasirašyta paties Frydricho Volfo Naunyno.

¹⁶⁵ Jobas Naunynas, kaip ir aukščiau pasirašęs jo brolis Frydrichas Volfas, į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas tą pačią 1723 m. rugpjūčio 23 d.

¹⁶⁶ Veikiausiai įrašyta Milkaus.

¹⁶⁷ Veikiausiai įrašyta Milkaus.

Su priedu 7.

7Prašymą pasirašo
Christofas Friedrichas Reimannas,
konsistorijos teisininkas¹⁶⁸

[54] Priedas 7.
Ištrauka iš *Alumnų nuostatų*.
1-as nuostatas.
Apie alumnų skaičių.

Šviesiausiojo Valdovo valia ir dosnumu dvidešimt aštuoni jaunuoliai: dvylika iš vokiečių, aštuoni iš lenkų, aštuoni iš lietuvių, prūsų arba sūduvių, Akademijos rektoriaus ir senato turi būti priimami tarp alumnų ir išlaikomi iš tam skirtų lėšų. Lenkai, taipgi lietuviai, sūduviai arba prūsai yra juo uoliau ieškotini ir priimtini, kadangi dėl vokiečių kalbos nemokėjimo šių kraštų bažnyčioms ir mokykloms labiausiai trūksta tokių kunigų ir tarnų. O kaskart, kai nebus galima turėti lenkų, lietuvių, sūduvių ar prūsų, jiems skirti pinigai Šviesiausiojo Valdovo valia turi būti atidedami, idant iš jų paskui būtų galima išlaikyti juo daugiau lietuvių, lenkų ar prūsų, ir kai tik įmanoma, reikia rūpintis tiek kitais neturtingais studentais, tiek ypač Bažnyčios kunigų ir tarnų, kurie ištikimai mokė, sūnumis.

¹⁶⁸ Įrašyta veikiausiai Christofo Friedricho Reimanno.

